

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Triin Rannut
ROSSETTI SUHTLEMISE ARENGU TESTI KOHANDAMINE EESTIS:
PROOVIUURING 30-36-KUUSTE LASTEGA
Magistritöö

Vastutav juhendaja: Marika Padrik (PhD)
Juhendaja: Helen Saareoja (MA)

Tartu 2023

Kokkuvõte

Rossetti suhtlemise arengu testi kohandamine Eestis: prooviuring 30-36-kuuste lastega

Käesoleva magistritöö eesmärk oli piloteerida Rossetti suhtlemise arengu testi (ingl *The Rossetti Infant-Toddler Language Scale*) (Rossetti, 2006) eestikeelset tõlget vanuserühmas 30-36 kuud, et hinnata tõlke kasutatavust eesti laste hindamiseks. Selleks hinnati 21 last, kes osalesid prooviuringus koos vanemaga/vanematega. Kriteeriumivaliidsuse kontrollimiseks täitsid lapsevanemad ka ASQ-3 küsimustiku (ingl *The Ages and Stages Questionnaire*) (Squires et al., 2009).

Selgus, et kõne mõistmise ja mängu valdkonna küsimustes olulisi probleeme ei ilmnenud, va mõned väikesed muutused sõnastuses. Kõneloome valdkonna küsimused vajavad põhjalikumaid muudatusi. Kõne mõistmise ja mängu valdkondade tulemuste ning ASQ-3 testi tulemuste vahel leiti positiivne tugev seos. Tulemustest lähtuvalt tehti ettepanek 12 küsimuse muutmiseks ning 2 küsimuse testimiseks suuremal valimil.

Märksõnad: *testide kohandamine, 30-36-kuused lapsed, väikelaste suhtlemise arengu hindamine*

Abstract

Adapting the Rossetti Infant-Toddler Language Scale in Estonia: a pilot study with 30-36-month-old children

The purpose of this master's thesis was to pilot the Estonian version of the Rossetti Infant-Toddler Language Scale (Rossetti, 2006) in the age group 30-36 months, to evaluate its applicability for testing Estonian children. For this purpose, 21 children were evaluated with the test, who participated in the study with their parent(s). To check criterion-related validity, parents also completed the ASQ-3 questionnaire (The Ages and Stages Questionnaire) (Squires et al., 2009).

The result of the study indicated that the questions in the domains of language comprehension and play generally worked well and needed mostly minor changes in wording. The questions in the domain of language expression demand more fundamental redesign. A positive, strong correlation was found between the results of the speech comprehension and play domains of the Rossetti Communication Development Test and the results of the ASQ-3 test. Based on the results, it was proposed to make changes in 12 questions and to test 2 questions on a larger sample.

Keywords: adaptation of tests, 30-36-months-old children, assessment of young children's communication skills

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	3
Sisukord	4
Sissejuhatus	5
Teoreetiline ülevaade	6
30-36 kuu vanuste laste suhtlemise areng	6
<i>Kõne areng vanuses 30-36 kuud</i>	6
<i>Mängu areng vanuses 30-36 kuud</i>	11
Rossetti suhtlemise arengu testi kohandamine Eestis	13
<i>Prooviuring kui testide kohandamise üks etapp</i>	14
<i>Kriteeriumivaliidsuse kontrollimine</i>	15
Töö eesmärk ja uurimisküsimused	16
Metoodika	16
Valim	16
Vahendid	18
Andmekogumise protseduur	19
Andmeanalüüs	21
Tulemused ja arutelu	23
Laste tulemused Rossetti testis	23
<i>Laste tulemused testiküsimuste kaupa vanuserühmas 30-33 kuud</i>	23
<i>Infokogumise meetodid nooremas vanuserühmas</i>	26
<i>Laste tulemused testiküsimuste kaupa vanuserühmas 33-36 kuud</i>	27
<i>Infokogumise meetodid vanemas vanuserühmas</i>	29
Rossetti testi tulemuste ja ASQ-3 testi tulemuste korrelatsioonanalüüs	29
Muudatusettepanekud	32
Järeldused	38
Tänuõnad	40
Autorsuse kinnitus	41
Kasutatud kirjandus	42
Lisa 1. Rossetti testi eesti keele spetsiifikat arvestavad küsimused	47
Lisa 2. Rossetti testi tõlgitud protokoll	49
Lisa 3. Muutmist vajavad küsimused ja muudatusettepanekud	51

Sissejuhatus

Väikelapse suhtlemisoskus on oluline arengutaseme indikaator (Rossetti, 2006). Keeelise arengu hilistumine või erisused keele omandamisel viitavad lapse arenguprobleemidele (Conti-Ramsden & Durkin, 2012). Suhtlemise arengu mahajäämus on alla 3-aastastel lastel üldise arengu mahajäämuse kõige levinum sümptom ning seda esineb ligikaudu 5–10% selles vanuses lastest (Rossetti, 1996). On autoreid, kelle arvates esineb mahajäämust rohkem – kuni 15% (Desmarais *et al.*, 2008; Rescorla & Turner, 2015). Üldtunnustatud seisukoht on, et kõigist lapsepõlves esinevatest näitajatest on suhtlemisoskustel suurim ennustav seos hilisema intelligentsuse taseme ja lapse akadeemiliste tulemustega koolis (Preston *et al.*, 2010; Rossetti, 1996, 2006). Madalamad suhtlemise arengu näitajad ennustavad hilistumist lapse sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arengus. See on omakorda riskifaktoriks käitumisprobleemide tekkimisel (Rautakoski *et al.*, 2021).

Seos suhtlemisoskuste ja üldise arengu vahel muudab kommunikatsioonipuuete varajase märkamise ja teraapia ülioluliseks (Rossetti, 2006). Kõne arengu hindamine väikelastel võib mängida olulist rolli ka nende laste avastamisel, kelle kõne arengu mahajäämus on sekundaarne ja kelle primaarne probleem võib olla näiteks autismispektri häire, intellektipuue, kuulmispuue vms (Rescorla, 2011). Kui lapse suhtlemine on pärsitud, võib see avaldada olulist negatiivset mõju ka muude valdkondade nagu tunnetustegevuse, emotsioonide reguleerimise, käitumisoskuse jm arengule (Padrik, 2016). Laste arengulisi vajadusi tuleks hinnata varases imikueas ning ka edaspidi erivajaduste identifitseerimiseks, ennetamiseks ja sekkumise kavandamiseks (Haapsamo *et al.*, 2011; Rautakoski *et al.*, 2021).

Eestis on kasutusel mitmeid teste, millega väikelaste kõne ja/või suhtlemise arengu erinevaid aspekte uuritakse. Väikelaste uurimiseks kasutatakse enim Reynelli testi (*The Reynell Language Developmental Scales III*), millega hinnatakse kõne arengut vanuses 1 aasta – 6 aastat 11 kuud, HYKS testi (*HYKSin sanavarastotesti*), millega hinnatakse laste sõnavara vanuses 2-6 aastat (Tammemäe, 2009), kuid need ei ole eesti laste jaoks kohandatud. MacArthur-Batesi suhtlemise arengu testiga (*ECDI*) hinnatakse kõne arengut vanuses 8-30 kuud ning see põhineb ainult lastevanemate hinnangutel (Schults *et al.*, 2013). Jänku-test on eesti laste kõne uurimiseks välja töötatud originaaltest, mis sobib lastele alates vanusest 2 a 11 kuud. Autorile teadaolevalt puudub eesti lastele kohandatud vahend, millega uurida imikute ja väikelaste suhtlemise arengut komplekselt. Rossetti suhtlemise arengu test (*The Rossetti Infant-Toddler Language Scale*) (edaspidi Rossetti test) võimaldab tulemuslikult hinnata nii kõne-eelseid kui kõnelisi aspekte väikelaste suhtlemises (Rossetti, 2006). Lisaks kõne

mõistmisele ja kõneloomele hinnatakse Rossetti testiga ka selliseid suhtlemise valdkondi nagu interaktsioon-kiindumus, pragmaatika, žestid ja mäng. Test pakub võimalust koguda infot lapse suhtlemise kohta kolmel meetodil: vaatluse, esilekutsumise ja küsitlemise teel.

Rossetti test on tunnustatud ning maailmas laialt kasutatust leidnud hindamisvahend 0–36 kuu vanuste laste suhtlemisoskuste hindamiseks (Catalog of Screening and Assessment Instruments..., 2010; Shulman & Capone 2010). Rossetti test on üks kolmest paljukasutatud väikelaste kõne hindamise mõõtevahendist Ameerika Ühendriikides (Layton & Hao, 2014). Rossetti testi on kasutatud paljudes uuringutes teiste mõõtevahendite valiidsuse hindamiseks (Larson *et al.*, 2016; Nott *et al.*, 2003; Van der Linde *et al.*, 2016).

Eelnevale infole toetudes võib väita, et Rossetti test on sobiv väikelaste suhtlemise arengu hindamise vahend, mida Eestis kasutusele võtta. Käesolev uurimistöo on osa suuremast projektist, mille raames Tartu ja Tallinna Ülikooli teadlased kohandavad Rossetti testi Eestis kasutamiseks. Tsang jt (2017) on jaganud testide kohandamise kolme suuremasse etappi: eelotsustuse etapp, tõlkimise etapp ja valideerimise etapp. Rossetti testi kohandamisel on esimene etapp läbitud ning on jõutud tõlkimise etapil piloteerimise alletappi. Käesolevas uuringus viidi läbi testi esmane piloteerimine väikesel valimil, hinnates sellega lapsi vanuses 30-36 kuud.

Teoreetiline ülevaade

30-36 kuu vanuste laste suhtlemise areng

Rossetti testis on kokku 6 valdkonda, milles lapse suhtlemise arengut hinnatakse: interaktsioon-kiindumus, pragmaatika, žestid, mäng, kõne mõistmine ja kõneloome. Vanuses 30-36 kuud kõiki valdkondi enam ei hinnata. Lapse arengut hinnatakse 3 valdkonnas: kõne loome, kõne mõistmine ja mäng. Need 3 valdkonda on olulised seetõttu, et Rossetti testis kasutatakse ainult neid ülesandeid ja küsimusi, mis on eristavad ning iseloomustavad kõige paremini lapse arengut just selles vanuses (Rossetti, 2006).

Kõne areng vanuses 30-36 kuud

Konstruktivistliku lingvistika koolkonna lähenemise alusel on keele õppimine pikaajaline protsess, mille käigus lapsed teevad rohkesti vigu, mis kulgeb lastel väga erinevalt ning on üldisema kognitiivse arengu osa (Vihman, 2018). Lapsed omandavad keelt suheldes teiste inimestega, tuginedes kognitiivsetele ja sotsiaalsetele oskustele, mis neil on juba omandatud (Tomasello, 2006). Suur osa varajasest keele õppimisest toimub implitsiitselt, laps omandab

teadmisi ümbritsevast kõnest ilma sellele teadlikult tähelepanu pööramata. On leitud, et keeleüksuste esinemise sagedus mängib nende omandamisel rolli, samuti on oluline lapse analoogiapõhine üldistamisvõime (Vihman, 2018). Lapse kõne arengu tase vanuses 30-36 kuud on oluline näitaja, mis iseloomustab lapse üldist arengut. Tulviste (2008) toob näitena välja, et kui laps hakkab kasutama enesekohaseid sõnu nagu *mina*, *minu* ja *mulle*, on see ühtlasi märk tema eneseteadvuse arengust. Uuringud on näidanud, et kõne arengu mahajäämus 3. eluaastal ennustab hilisemaid kõneprobleeme ning enamgi veel, probleeme ka teistes valdkondades nagu näiteks tähelepanu, mõtlemis- ja õpivõime (Tulviste, 2008).

Kõne areng saab alguse kõnevälisest tegevusest ja mittekõnelisest suhtlemisest. Kõne tekkides ja arenedes muudab see oluliselt lapse tegevust ja suhtlemist. 36-kuuseks saades on laps omandanud baassõnavara, baaslausete mallid, sõnade rõhulis-rütmilise struktuuri ja enamiku kõnehäälikutest (Karlep, 1998). Lapse mõte hakkab verbaliseeruma ning muutuma mõtlemise tööriistaks. Laps räägib sageli omaette, kirjeldades oma tegevust, andes endale korraldusi või justkui arutledes erinevate mõistete üle (Männamaa & Marats, 2009).

Sõnavara. Kui lapse esimesed sõnad ilmuvad 10-12 kuuselt (Clark, 1993; Sarapuu & Hallap, 2021; Smith, 1926), siis Smith (1926) on leidnud, et 30 kuu vanuselt on lapse sõnavaras keskmiselt 446 sõna ning 36 kuu vanuselt 896 sõna. Tulviste (2008) toob välja lähedase arvu, märkides, et 30-kuuselt on lapse sõnavaras ligi 500 sõna. Lapse sõnavara kasv 3. eluaastal on kiire, laps omandab 5-10 sõna päevas (Hallap & Padrik, 2008). Sõnavara mahu ja selle kasvu osas on selles vanuses erinevused suured ning sõltuvad paljudest teguritest, sh arengukeskkonnast, seetõttu ei ole põhjendatud 2-3-aastaste laste kõne hindamine vaid sõnavara mahu järgi (Hallap & Padrik, 2008).

Vanuses 30-36 kuud on ülekaalus nimisõnad, mis moodustavad umbes poole kasutatavatest sõnadest. Kasutussageduselt on ülekaalus tegusõnad, kuna kõne arenedes läheb neid vaja lausete moodustamiseks. Arenevad sõnatähenduse üldistusoskus ning sõnade kasutamine muutevormides. 3-aastaseks saades muutub grammatika omandamine üha olulisemaks ning sõnavara kasv on mõnevõrra aeglasem kui vanuses 30-36 kuud (Hallap & Padrik, 2008).

Sõna tähenduse mõistmine kujuneb enne sõna aktiivset kasutamist. Sõnu, mida laps mõistab, on selles vanuses umbes kolm korda rohkem kui neid, mida ta ise kasutab (Hallap & Padrik, 2008). Sõna tähendused lapsel ja täiskasvanul on erinevad (Clark, 1993; Hallap & Padrik, 2008; Karlep, 1998; Leiwo, 1980; Toomela, 2017). Laps väljendab sõnadega vaid neid kujutlusi, mida ta suudab omandada (Bloom, 2000; Hallap & Padrik, 2008). Alguses on lapse sõnade tähendusväljad laiemad kui täiskasvanul (Leiwo, 1980; Toomela, 2017), hiljem

aga kitsenevad ning restruktureeruvad (Leiwo, 1980). Toomela (2017) leiab, et selles arengustaadiumis erinevad lapse tegevust väljendavate sõnade tähendusväljad täiskasvanu tegusõnade tähendusväljadest märkimisväärselt ning kasutab seetõttu terminit *tegevussõnad*. Lapse *asjasõnadest* kujunevad peale 3-aastaseks saamist Toomela (2017) järgi nimisõnad.

Vanuses 30-36 kuud on lapse kõne seotud eelkõige asjade ja nendega tehtavate tegevustega. Uuringud näitavad, et tegusõnad väljendavad kõigepealt lapse enda tegevusi ja alles hiljem teiste inimeste lapse poolt vaadeldud tegevusi (Huttenlocher *et al.*, 1983). Selles vanuses kasutavad lapsed peamiselt liigutusmuustrilisi tegusõnu. Liigutusmuustriline tegusõna on seotud spetsiifiliste, äratuntavate liigutusmuustritega (nt söömine). Tegusõnad, mis väljendavad muutust, kuid ei ole seotud kindlate liigutusmuustritega (nt avamine), tulevad kasutusse hiljem (Huttenlocher *et al.*, 1983; Toomela, 2017).

Last huvitavad terviku osad, seega õpib ta nimetama detaile (nt ripsmed, juuksed, küüned, nõöbid, lukud). 36-kuune laps tunneb 6 põhivärvust ning oskab neid nimetada (Männamaa & Marats, 2009).

Grammatika. Grammatilised oskused arenevad 30-36 kuu vanustel lastel väga kiiresti (Hallap & Padrik, 2008) ning on lapse keelelise arengu oluline näitaja. Selles valdkonnas ilmnevad kõne arengu hilistumisega või vastava keelekeskkonnaga vähem aega kokku puutunud lastel raskused (Hallap & Padrik, 2019). Tegevslik suhtlemine ning dialoog täiskasvanuga nõuavad lause kasutamist ning soodustavad morfoloogiliste vormide omandamist (Hallap & Padrik, 2008; Karlep, 1998). Kui 3. eluaasta algul võivad lapse lausungid olla veel agrammatilised, siis 30-kuuselt kasutab enamik lapsi juba baaslauset ning grammatilisi vorme.

Laps omandab käändevormid sellises järjekorras nagu tal neid vaja läheb, tähtsamad enne ja vähem olulised hiljem (Argus, 2008; Argus & Kütt, 2022). Argus & Bauer (2020) leidsid 3 lapse kõnesalvestiste analüüsi tulemusel, et nimetav, omastav, osastav, sisseütlev, seesütlev, seestütlev, alaleütlev, alalütlev, alaltütlev ning kaasaütlev kääne esinevad laste kõnes ainsuses juba enne 30-kuuseks saamist. Saavat käänat hakkab laps kasutama 30-36 kuu vanuselt või isegi hiljem. Rajav, olev ja ilmaütlev kääne leiavad selles vanuses vähem kasutust ning uuritavate laste kõnes ei esinenud. 30-36 kuu vanuses ilmuvad lapse kõnesse sise- ja väliskohakäänete mitmuse vormid (Argus & Bauer, 2020). Randoja (2022), kelle uurimistööl alusel asendati käesolevas töös Rossetti testi inglise keele spetsiifilised küsimused eesti keele spetsiifikat arvestavate küsimustega, toob vanemate hinnangute põhjal välja, et 30-33-kuused lapsed kasutavad ainsuse omastavat, osastavat, sisseütlevat ning mitmuse nimetavat käänat. Vanuses 33-36 kuud lisanduvad veel seesütlev ja alaleütlev kääne ning

kaasaütlev kääne on jõukohaseks muutumas (Randoja, 2022). Uuringute tulemuste põhjal võib järeldada, et kuigi käändesüsteemi põhielemendid on juba varakult omandatud, toimub lapse grammatilise süsteemi areng ja täiustumine pikema aja jooksul ning keele omandamisel ei ole selget lõpp-punkti (Vihman, 2018).

Tegusõnavormidest tulevad laste kõnesse varakult käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormid, kindla kõneviisi oleviku ainsuse 3. pöörde vormid, lihtmineviku ainsuse 3. pöörde vormid ning varsti peale neid mitmuse oleviku 1. pöörde vormid, mis on kõik kõnes olemas enne lapse 30-kuuseks saamist. Hiljem ilmuvad kõnesse mitmuse 2. pöörde vormid, mis muutuvad produktiivseks ligikaudu 30-36 kuu vanuselt. Ka lihtmineviku pöördevormid on lapsel juba varakult kasutuses, va 2. pöörde vormid, mis ilmuvad hiljem ja on vähem produktiivsed. Täismineviku ainsuse 3. pöörde vormid on lapse kõnes enamasti olemas juba enne 30-kuuseks saamist, ülejäänud täismineviku vormid hakkavad ilmuma 30-36 kuu vanuselt, kuid mõnikord ka hiljem. Varakult ilmub laste kõnesse eitus, mis on pragmaatiliselt oluline kategooria. Umbisikulise tegumoe oleviku ja mineviku vormid on 36-kuuse lapse kõnes tavaliselt samuti olemas. Tegusõna käändelistest vormidest on ma- ja da-tegevusnimed samuti juba varakult produktiivselt kasutuses (Argus & Bauer, 2020). Randoja (2022) andmetel on 30-36-kuuste laste kõnes olemas käskiva kõneviisi 2. pöörde ainsuses, oleviku 1. ja 3. pöörde ainsuses, eitus ning ma- ja da-tegevusnimi ning jõukohaseks on muutumas lihtmineviku 3. pöörde ainsuses.

30-36 kuu vanune laps kasutab tagasõnu ning omandab neid juurde. Vihman (1982) märgib tagasõnade *jaoks*, *juurde*, *alla*, *peale*, *peal* ja *sisse* ilmumist eesti-inglise simultaanse kakskeelse lapse kõnesse enne 2-aastaseks saamist. 2-aastaselt lisandusid lapse kõnesse tagasõnad *juures* ja *kõrval*. Tagasõnad tulid lapsel kasutusse juba enne vastavate kohakäänete kõnesse ilmumist (Vihman, 1982). Argus (2004) on täheldanud sarnast mustrit ühe uuritud ükskeelse lapse puhul, kelle kõnesse ilmusid tagasõnad *sees*, *peal*, ja *peale* enne 2-aastaseks saamist. Vihman (1982) ja Argus (2004) toovad välja, et osad lapsed kasutavad teist strateegiat ning nende kõnesse ilmuvad vastavad sünteetilised kohakäänete vormid esimesena ning tagasõnu hakatakse kasutama hiljem. Randoja (2022) uuringu järgi kasutab 30-33-kuune laps tagasõnu *sisse*, *sees*, *alla*, *all* ning 33-36-kuune laps lisaks eelnevatele tagasõnu *peale*, *peal*, *ees*, *taga*. Tema andmetel ei ole tagasõnade kasutamine selles vanuserühmas väga produktiivne (Randoja, 2022).

Näitavad asesõnad *see*, *selle* ja *seda* ilmuvad lapse kõnesse enne isikulisi asesõnu, juba enne 2-aastaseks saamist. Laps hakkab isikulisi asesõnu kasutama umbes 2-aastaselt ning esialgu kasutab neid küllaltki juhuslikult ja harva. Lapse arengut peegeldab ema keelekasutus

suhtlemisel lapsega. Kui 2-aastase lapsega rääkides kasutab ema peamiselt lapse nime ning enda kohta sõna *emme*, siis 3-aastase lapsega suheldes viitab lapsele ja endale pigem asesõnaga. Asesõnad *mina* ja *sina* ilmuvad laste kõnesse enne asesõnu *tema*, *teie* ja *nemad* (Vija, 2007). Randoja (2022) toob välja, et kui asesõna *mina* on kasutuses juba suuremal osal üle 2-aastastest lastest, siis asesõna *sina* tuleb paljudel lastel kasutusse 33-36 kuu vanuselt ning samas vanusevahemikus on omandamisel ka asesõna *tema*.

Laps õpib esemeid nende otstarbe järgi liigitama, kõnesse hakkavad ilmuma esimesed üldistusastmed (nt nõud, riided). Laps võrdleb erinevaid esemeid, leiab sarnasusi ja erinevusi, loob seoseid nende vahel ning kõnesse ilmuvad võrdlusastmed (nt ühel taldrikul on rohkem marju kui teisel, üks pall on suurem kui teine, üks karp on raskem kui teine) (Männamaa & Marats, 2009). Võrdlusastmeid kasutatakse siiski veel tagasihoidlikult (Argus & Bauer, 2020). Randoja (2022) uuringu järgi kasutab 33-36 kuu vanustest lastest keskvõrret 45% ja ülivõrret 30%.

Hääldus. Häälduse areng on seotud häälikute äratundmise ja eristamisega sõnades ning üldise kõne arenguga. 3. eluaastal on lastele tihti iseloomulik ealine vaeghääldus ning lapse kõne ei ole võõrale kuulajale alati arusaadav. Sõnades võivad puududa häälikud, häälik asendatakse häälduslikult lihtsamaga, sõnad võivad olla lühenenud. 3-aastaseks saades on eakohase kõne arenguga lapse kõne arusaadav ka võõrale kuulajale, kuigi hääldus veel täpsustub. On lapsi, kes hääldavad kõiki sõnu õigesti juba 3-aastaselt (Hallap & Padrik, 2008).

Kõne mõistmine. Lapsed mõistavad palju keerulisemaid keelelisi konstruktsioone kui nad ise suudavad produtseerida, kuid mõistmisel võivad nad toetuda ka muudele teguritele peale grammatika (Leiwo, 1980). Vanuses 30-36 kuud on lapsele iseloomulik kasutada kõne mõistmisel strateegiat *tee nagu tavaliselt*. Siiski ei toetuta nüüd enam ainult situatsioonile, vaid ka lause süntaksile ning sõnade leksikaalsetele tähendustele. Näiteks paneb laps autod silla peale ja paadid silla alla, kuigi talle anti korraldus paigutada esemed vastupidi (Leiwo, 1980). Kõne mõistmine on 30-36-kuustel lastel suures osas situatiivne, lause tähenduses orienteerutakse toetudes pigem tuttavatele sõnadele, vähem grammatilistele vormidele (Hallap & Padrik, 2008). 3. eluaasta algul hakkab laps aru saama *kas*-küsimustest, millele saab vastata *jah*- ja *ei* ning *kus*-, *kes*- ja *mis*-küsimustest. *Millal*, *kuidas* ja *miks* küsivate asesõnadega algavate küsimuste mõistmine kujuneb 3. eluaasta lõpuks (Tulviste, 2008). Laps mõistab selliseid suunaga seotud sõnu nagu *tule*, *mine*, *too*, *võta* ning kohaga seotud sõnu nagu *siin* ja *seal* enda suhtes, kuid mitte teiste suhtes (Leiwo, 1980). Lapsel kujuneb arusaamine arvumõistest, ta saab aru arvsõnast *kaks* (Männamaa & Marats, 2009). 30-36-kuune laps mõistab osaliselt lihtsamat kõnet ilma toetava vihjeta (Männamaa & Marats, 2009) ning saab

aru lihtsamatest ülekantud tähendustest (Bara *et al.*, 1999; Männamaa & Marats, 2009). Kui lapsele teha ettepanek minna liivakasti mängima, siis saab laps sellest aru ka ilma ämbrit ja kühvlit kutsuja käes nägemata (Männamaa & Marats, 2009). Lausete mõistmisoskust on võimalik uurida eelkõige eksperimentaalsete meetoditega (Kapanen, 2015).

Mängu areng vanuses 30-36 kuud

Lapse keelekasutuse arenguga kaasnevad tavaliselt muudatused ka mängukäitumises, lapse mäng muutub keerukamaks. Mängu kaudu on võimalik jälgida lapse sümbolilise mõtlemise arengut. Sümboolse mängu staadiumile jõudmiseks peab laps mõistma, et mänguasi on reaalse objekti kujutis või sümbol. Samuti peab laps keele arenedes mõistma, et sõna on tegeliku objekti sümboliline representatsioon. Muutused mängukäitumises peegeldavad ka kõne tekkeks vajalike kognitiivsete oskuste arengut. Kognitiivse arengu ja kõne seos on eriti tugev eelkoolieas (Rossetti, 2006).

Lapse esimest mängulist tegutsemist nimetab Piaget (1951, viidatud Helenius, 1993 j) harjutamismänguks. Harjutamismänguga on seotud eelkõige kehalise liigutamise seotud tegevused nagu jooksmine, ronimine, hüppamine. Harjutamismängu abil õpivad lapsed tundma oma füüsilisi võimeid ning oma keha suhet keskkonnaga. Näiteks võib laps astuda trepist üles ja siis tulla alla ning korrata sama tegevust üha uuesti. Iseloomulik on sama tegevuse kordamine, esemetega manipuleerimine ning ka teiste inimeste jäljendamine (Niilo & Kikas, 2008). Lapsele meeldivad väga näiteks suured kott-toolid, mööbliesemetest ehitatud tunnelid jms (Helenius, 1993). Harjutamismäng ilmub tavaliselt esimese eluaasta lõpus, kui laps hakkab iseseisvalt liikuma ning selle kõrghetkeks võib pidada 4. eluaasta lõppu (Niilo & Kikas, 2008).

Paralleelselt harjutamismänguga areneb esemeline mäng. Esimese eluaasta lõpus hakkab laps rohkem ringi liikuma ning suundub uurima oma ümbrust. Siin on oluline roll täiskasvanul, kes tutvustab lapsele esemete funktsioone. Laps jälgib tähelepanelikult, kuidas esemeid kasutatakse ning hakkab kasutama esemeid vastavalt nende funktsioonile, näiteks ei pane ta enam mänguautot suhu, vaid sõidutab seda põrandal. Laps harjutab kõigepealt ise esmete funktsioonipärast kasutamist ning alles seejärel võtab kasutusele tegelased (nt nukud) (Helenius, 1993).

Esemetel ning lapse kujutlustel põhinevas mängus toimub 3. eluaastal muudatus ning laps hakkab nimetama oma rolli mängus. Nii hakkab laps siirduma rollimängu staadiumile (Helenius, 1993). Rollimängu staadiumile siirdumise eeldusteks on: 1) võime distantseeruda kujutatavast olukorrast (nt mängida lusikalt söömist ilma toiduta); 2) võime kasutada üht eset

teise eseme sümboliseerimiseks (nt kasutada mängus nõöpi autona); 3) võime kujutada oma mängus mitmeid üksteisega seotud järjestikuseid tegevusi (nt valmistab toidu, võtab nõud, paneb toidu nõudesse, annab nukkudele süüa); 4) nihe enda tegevuselt teiste tegevuse kujutamisele (Piaget, 1951, 1962, viidatud Fein, 1981; Helenius, 1993 j). Piaget järgi (1962, viidatud Fein, 1981 j) on rollimäng alguses sümboliline üksikmäng. 3. eluaasta lõpus hakkab rollimäng kujutama sotsiaalseid olukordi ning sisaldama draama elemente.

Rollimängu kujutletava olukorra loomine eeldab üldistamisoskusi, analüüsi- ja sünteesivõimet. Rollimängu vundamendiks on esemeline mäng, mis kujundatakse ümber sotsiaalsesse konteksti. Mingit rolli esitav laps suudab asetuda teise isiku rolli ning eristab teise isiku omadusi ning tegusid enda omadest. Näiteks paneb laps jalga oma isa saapad ning teatab, et ta on isa. Laps hakkab üha sagedamini teavitama teisi sellest, mis rolli ta kavatseb mängida. Rollimängu staadiumile siirdumise perioodil toimub tavaliselt ka kiire kõne areng. Esemelisele mängule on iseloomulik, et laps kõigepealt sooritab tegevused ning seejärel kommenteerib neid. Rollimängu kontekstis hakkab laps väljendama mängu ideid ja kavatsusi enne tegevuste sooritamist, see aga toimub enamasti siiski peale 3-aastaseks saamist. Selles vanuses lastele meeldivad teatud rollidele iseloomulikud tunnused, näiteks kapteni või politseiniku müts, rüütli kilp, haldja sau jne. Lapse endale võetud roll on tavaliselt tema jaoks väga tähendusrikas ja kaugeltki mitte juhuslik, see väljendab tema seniseid kogemusi ning lapse isikupära (Helenius, 1993).

Vanuses 30-36 kuud on lapsele iseloomulik lihtne rollimäng, milles ta kordab ning jäljendab varasemaid kogemusi ja mälupilte (nt mängib, kuidas isa sõidab autoga poodi, ostab toitu, seejärel tuleb koju ja sööb; mängib oma mänguloomade peal läbi hiljutist arsti juures käiku). Alguses ei suuda laps enne mängu alustamist mängu kulgu ega lõppu ette näha. Ta kordab mängus ühelaadseid tegevusi, näiteks matkib täiskasvanu ettenäidatud tegevusi mänguasjadega. Tihti huvitavad last sel etapil mänguasjad rohkem kui mängu kulg (nt arstimängus kraadiklaas ja stetoskoop) (Männamaa & Marats, 2009). Lapse arenedes hakkab ta üha enam mängima läbi üksteisega seotud järjestikuseid tegevusi ning jäljendama täiskasvanu igapäevaseid tegevusi (nt kellegi eest hoolitsemine, söögi valmistamine jms) (Fein, 1981). Rollimäng aitab lapsel maailma üha paremini mõista, tekitades sageli vestlusi, mis arendavad nii lapse mõtlemis- kui ka väljendusoskusi (Männamaa & Marats, 2009). Rollimängud ilmuvad 3. eluaastal ning jäävad oluliseks mänguliigiks kuni eelkooliea lõpuni (Helenius, 1993).

Konstruktivne mäng areneb samaaegselt rollimänguga. Laps ehitab või konstrueerib midagi (nt laob klotsidest maja, torni) või siis eksperimenteerib erinevate materjalide või

asjadega (Niilo & Kikas, 2008). Lapsed õpivad konstruktiivses mängus mõistma põhjuslikke seoseid füüsilises maailmas (Niilo & Kikas, 2008) ning areneb ruumiline mõtlemine (Helenius, 1993). Koolieelses eas veedab laps enam kui poole oma ajast konstruktiivses mängus (Niilo & Kikas, 2008). Vanuses 30-36 kuud suudab laps ehitada klotsidest erinevaid esemeid ja hooneid (nt nukule voodi, laua ja tooli; autole garaaži jms). Laps õpib ühendama eri suuruse ja kujuga klotse, ehitama liivakastis lihtsamaid ehitisi ning kasutama konstruktoreid (Männamaa & Marats, 2009).

Laste mängu vorme või staadiumeid on klassifitseeritud ka lapse sotsiaalsetest oskustest lähtuvalt. Ühe mõjukaima laste sotsiaalse käitumise uuringu viis läbi Mildred Parten, kes jaotas lapse sotsiaalse mängu arengu kolme staadiumisse. Esimene staadium on mittesotsiaalne tegevus – tegevusetus, pealtvaatajaks olemine või üksikmäng. Teine staadium on paralleelmäng, mis on sotsiaalse osalemise piiratud vorm. Lapsed mängivad kõrvuti sarnaste materjalide või mänguasjadega, kuid ei räägi omavahel mängutegevusest. Kolmas staadium on tõeline sotsiaalne interaktsioon, mis omakorda sisaldab kahte mänguvormi: assotsiatiivne mäng ja koosmäng. Assotsiatiivse ja koosmängu erinevus seisneb selles, et assotsiatiivses mängus osalevad lapsed eraldi tegevustes, kuid räägivad üksteisega sellest tegevusest, koosmängus aga tegutsevad koos ühise eesmärgi nimel (Parten, 1932, viidatud Xu, 2010 j). Vanuses 30-36 kuud on lastele iseloomulikud nii üksikmäng kui ka paralleelmäng. 3-aastaselt hakkab üha rohkem ilmuma ka assotsiatiivset mängu (Niilo & Kikas, 2008) ning koosmängu (Karlep, 1998; Niilo & Kikas, 2008). Samas näitavad mõned uuemad uuringud, et paljud lapsed ei pruugi tingimata järgida Parteni määratletud sotsiaalsete mängude hierarhilist järjestust. Näiteks sotsiaalse mängu madalam tase, paralleelmäng, ei pruugi vanuse kasvades tingimata väheneda, nagu on täheldanud Parten. Alates Parteni ajast toimunud kultuurilised, keskkonna- ja sotsiaalsed muutused võivad lisaks arenguteguritele mõjutada ka laste sotsiaalset mängukäitumist ja seda, kuidas mängukäitumist on erinevatel aegadel tõlgendatud (Xu, 2010).

Vanuses 30-36 kuud on lapse mängus oluline roll täiskasvanul, kes on nii lapse abistaja mängu korraldamisel kui ka peamine mängukaaslane (Helenius, 1993; Karlep, 1998; Niilo & Kikas, 2008).

Rossetti suhtlemise arengu testi kohandamine Eestis

Tsang jt (2017) on jaganud testide kohandamise kolme suuremasse etappi: eelotsustuse etapp, tõlkimise etapp ja valideerimise etapp. Tõlkimise etapis tõlgitakse test kahe sõltumatu tõlkija poolt soovitud keelde ja soovitatavalt veel kord originaalkeelde, et tuleksid esile kõik

võimalikud erinevused originaalist. Seejärel viiakse läbi testi esmane piloteerimine väikesel valimil.

Rämmel & Pruul (2021) on oma magistritöö raames tõlkinud Rossetti testi eesti keelde ja hinnanud tõlke kvaliteeti kognitiivse intervjuu meetodi abil, valmistades sellega testi piloteerimiseks ette. Valimi moodustasid 26 lapsevanemat, kellel oli 0–36 kuu vanune laps. Krinpus (2021) on hinnanud 9–15 kuu vanuste eesti laste suhtlemisoskusi Rossetti testil põhineva küsimustikuga. Innos & Toodo (2022) uurisid Rossetti testi kriteeriumide sobivust 21-27-kuu vanuste eesti laste suhtlemisoskuse hindamiseks. Piloteerimine on käimas 18-24 kuu vanuste lastega (Koroleva, magistritöö kaitsmisel).

Käesoleva töö autor seadis eesmärgiks piloteerida testi 30-36 kuu vanuste lastega. Kuna selles vanuses lapsed juba räägivad, oli vaja asendada testi inglise keele spetsiifikast lähtuvad keelelise arenguga seotud küsimused eesti keele spetsiifikat arvestavate küsimustega. Sisend küsimuste asendamiseks saadi Randoja (2022) magistritööst „Pooleteisekuni kolmeaastaste eesti laste grammatiliste vormide kasutamine vanemate hinnangute alusel“. Randoja uuris oma magistritöös 1,5–3-aastaste eesti laste grammatiliste vormide kasutust vanemate hinnangute alusel. Uuringu valimi moodustasid 130 eakohase arenguga lapse vanemat.

Eelpool nimetatud töödes (nii valminud kui pooleliolevates uuringutes) on küsitletud ainult vanemaid ning toetunud nende hinnangutele. Rossetti test näeb lisaks vanemate küsitlemisele ette ka laste vahetut uurimist. Lapsi ei ole eesti keelde tõlgitud testiga veel hinnatud, seega ei ole testi tõlget laste uuringuna veel piloteeritud. Samuti ei ole veel kontrollitud Rossetti testi kriteeriumivaliidsust.

Prooviuuring kui testide kohandamise üks etapp

Prooviuuring on meetodite ja/või protseduuride piiratud mahuga test, valmistamaks ette nende meetodite/protseduuride hilisemat kasutamist suuremas mahus (Porta *et al.*, 2008; U.S. Department of Health..., 2022). Teadlased kasutavad prooviuuringute käigus kogutud teavet uurimismetoodika täpsustamiseks või muutmiseks ning suuremahuliste uuringute väljatöötamiseks (Thabane *et al.*, 2010).

Üldiselt võib prooviuuringu läbiviimise eesmärgid rühmitada mitme laia teemaderingi alla – need hõlmavad uuringu protsessi, ressursse, juhtimist ja teadusvaldkonda puudutavaid küsimusi (Thabane *et al.*, 2010; Van Teijlingen & Hundley, 2001).

Prooviuuringus kasutatud valimi võib hiljem lisada põhiuuringusse, kuid sel juhul peab olema tagatud põhiuuringu oluliste karakteristikute (nt valimi raamistik ja uuringu

metoodika) olemasolu prooviuuringus. Lisaks kvantitatiivsetele andmetele tuleks prooviuuringu käigus proovida koguda ka kvalitatiivseid andmeid (nt millisel viisil on otstarbekas vanemale küsimustikke täitmiseks esitada; milline oli vanema tõlgendus ülesandest jm).

Peale prooviuuringu andmete analüüsi võib uuringu tulemus olla üks järgmistest:

1. Uuringuga edasi ei minda – põhiuuring ei ole teostatav.
2. Uuringuga minnakse edasi, kuid viiakse sisse muudatused – muudatustega teostatav.
3. Jätkatakse muudatusteta, kuid jälgitakse uuringu käiku tähelepanelikult – tähelepaneliku jälgimise all teostatav.
4. Jätkatakse ilma muudatusteta – teostatav muutmata kujul (Thabane *et al.*, 2010).

Testide puhul on olulisteks aspektideks küsimustiku rakendatavus ja vastuste jaotumine üle määramispiirkonna. Vältida on vaja olukordi, kus küsimuse vastused on kõik kas määramispiirkonna ülempiiril või alampiiril (kõik said suurepäraselt hakkama või keegi ei saanud üldse hakkama). Nende näitajate põhjal tuleb otsustada, kas prooviuuringu tulemused õigustavad edasiliikumist põhiuuringuga. Peale prooviuuringu tulemuste analüüsimist tuleks küsimustiku elemendid üle hinnata ja vajadusel sisse viia muudatused. (Tsang *et al.*, 2017)

Kriteeriumivaliidsuse kontrollimine

Kriteeriumivaliidsus (ingl *criterion-related validity*) seostab ühe konkreetse instrumendi tulemusi teise välise kriteeriumiga. Seda tüüpi valiidsusel on 2 peamist vormi: ennustav valiidsus (ingl *predictive validity*) ja samaaegne valiidsus (ingl *concurrent validity*) (Cohen *et al.*, 2007; Fraenkel *et al.*, 2009).

Samaaegne valiidsus on oma põhikontseptsioonilt väga sarnane ennustava valiidsusega. Samaaegset ja ennustavat valiidsust eristab ajaelemendi puudumine esimeses, kuna instrumenti valideeritakse sel juhul teise instrumendiga. Ühe instrumendiga kogutud andmed peavad olema tugevas korrelatsioonis teise instrumendi abil kogutud andmetega (Cohen *et al.*, 2007). Käesolevas töös on lapsi hinnatud lisaks Rossetti testile ka ASQ-3 testiga (vt alapeatükk *Vahendid*, lk 18) ning uuritud, kuidas seostuvad nende kahe testi tulemused omavahel. Selleks teisendati Rossetti testi tulemused arvulisteks väärtusteks ning teostati kahe testi tulemuste korrelatsioonanalüüs.

Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Magistritöö eesmärk on piloteerida Rossetti testi eestikeelset tõlget vanuserühmades 30-33 ja 33-36 kuud, et hinnata testi kasutatavust eesti laste hindamiseks.

Uurimisküsimused:

1. Kuidas vastavad eesti laste tulemused Rossetti testi kriteeriumidele? Uurimisküsimuse eesmärgiks on välja selgitada, kas testi tõlgitud ülesanded ja küsimused võimaldavad meil saada soovitud vastuseid eesti laste arengutaseme kohta. Igat ülesannet ja küsimust analüüsitakse eraldi.
2. Kuidas korreleeruvad laste Rossetti testi tulemused ASQ-3 testi tulemustega? Selgitatakse, mil määral on laste tulemused mõlemas testis sarnased. Sellega soovitakse hinnata Rossetti testi tõlgitud versiooni usaldusväärsust eesti laste hindamisel.
3. Millised muudatused tuleb teha ülesannetes või/ja küsimustes, et need oleksid eesti laste hindamiseks sobivad? Juhul, kui eelnevate uurimisküsimuste vastustest selgub, et kõik Rossetti testi eesti keelde tõlgitud ülesanded ja/või küsimused ei täida oma eesmärki, tehakse ettepanekuid ülesannete ja/või küsimuste muutmiseks.

Metoodika

Valim

Uuringus osales 21 Eestis elavat ja lasteaias käivat last vanuses 30-35 kuud koos vanemaga/vanematega. Valimi koostamisel lähtuti järgmistest kriteeriumidest: (1) laste vanus on 30-36 kuud; (2) lapsed on Eestis elavad eestikeelse kogukonna liikmed.

Valim vastab antud töö kontekstis mugavusvalimi definitsioonile. Kutse uuringus osalemiseks saadeti kõikidele ühe Eesti tavalasteaia sobivas vanuses laste vanematele, kokku 25 lapse vanemale. Uuringus osalemiseks kutse saanud laste kõne ja keelelise arengu kohta enne uuringut uurijal infot ei olnud. Kutsututest osales uuringus 18 last. Lisaks saadeti 3 kutset vanematele, kelle laps ei käinud antud lasteaias. Kõik 3 lapsevanemat osalesid koos lapsega uuringus. Seega osales uuringus kokku 21 last.

Uuringus osalenud lapsed jagunesid kahte vanuserühma – 30-33 ja 33-36 kuud, mis vastavad Rossetti testi kahele vanemale vanuserühmale. Laste jagunemine vanuserühmadesse ja soo alusel on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Laste jagunemine vanuse ja soo alusel (N=21)

Vanuserühm	N	Poiss/tüdruk
30-33	12	5/7
33-36	9	5/4

Märkused. N – laste arv.

Uuringus osalenud 21 lapsest pärines 17 eestikeelsetest peredest, 1 laps venekeelsest perest, 1 laps perest, kus mõlemad vanemad räägivad muus Euroopa keeles, 1 laps eesti-vene kakskeelsest perest ning 1 laps kolmkeelsest perest, milles räägitakse eesti keeles, muus Euroopa keeles ning inglise keeles. Seega osales uuringus kokku 4 mitmekeelset last, kellest 2 last olid simultaansed (edaspidi SIM) ning 2 last suksessiivsed (edaspidi SUK) mitmekeelsed lapsed.

SIM eesti-inglise kakskeelsete laste kõne arengu kohta on avaldatud mõned juhtumiuuringud, milles on leitud, et SIM lapsed omandavad keele ükskeelsete lastega samas tempos, kuigi omandamise viisides on erinevusi (Vihman, 1982; Vihman & Vija 2006). Hallap & Padrik (2019), kes viisid läbi uuringu arvestatava suurusega valimil, ei kinnita juhtumiuuringute tulemusi. Antud uuringu tulemustest selgus, et eesti-vene kakskeelsete laste oskused jäävad ükskeelsete eakohase arenguga laste oskustest maha, eriti sõnavormide kasutuses. Lisaks selgus, et kakskeelsete laste sooritused on paremad, kui lapsega räägib eesti keelt ema (Hallap & Padrik, 2019).

Ühel valimisse kuuluvatest SIM lastest rääkis lapsega eesti keelt ema ning teisel isa, mõlemad lapsed rääkisid eesti keelt võrreldaval tasemel ükskeelsete eakohase arenguga eakaaslastega. SUK lastest üks oli kõne arengu hilistumisega nii oma esimeses kui teises keeles, eesti keelega oli laps kokku puutunud vähemalt aasta. Vanema sõnul hindas logopeed kõne arengu mõlemas keeles hilistunuks. Teine SUK laps rääkis oma esimest keelt oluliselt paremini kui eesti keelt, kuna kokkupuude eesti keelega oli veel vähene. Kõikide mitmekeelsete perede lapsed rääkisid lasteaias eesti keeles ning nende vanemad kavandasid laste haridustee jätkumist eestikeelses koolis. Uuring viidi kõikide lastega läbi eesti keeles, peale ühe SUK lapse, kes rääkis oma esimest keelt oluliselt paremini kui eesti keelt. Selle lapsega suheldi vanema toel, kes esitas lapsele küsimused muus Euroopa keeles.

Põhjused, miks mitmekeelsed lapsed valimisse jäeti, on järgmised: (1) suurem osa Rossetti testi küsimusi on keelteülesed (vt tabel 2 ja tabel 3); (2) otsustati valimi kasuks, mis peegeldaks võimalikult reaalselt olukorda Eesti lasteaias, kus muukeelseid lapsi on järjest rohkem.

Vahendid

Andmekogumisel kasutati kognitiivse intervjuu tulemuste alusel korrigeeritud ja täiendatud Rossetti testi tõlget (Rämmel & Pruul, 2021), milles inglise keele spetsiifikast lähtuvad keelelise arenguga seotud küsimused asendati eesti keele spetsiifikat arvestavate küsimustega. Sisend küsimuste asendamiseks saadi Randoja (2022) magistritööst „Pooleteise- kuni kolmeaastaste eesti laste grammatiliste vormide kasutamine vanemate hinnangute alusel“. Vanuserühmades 30-33 ja 33-36 kuud hinnatakse lapsi 3 valdkonnas. Valdkonnas *mäng* hinnatakse lapsi mõlemas vanuserühmas 3 küsimusega. Valdkonnas *kõne mõistmine* hinnatakse vanuserühma 30-33 kuud 4 küsimusega ning vanuserühma 33-36 kuud 5 küsimusega. Valdkonnas *kõneloome* hinnatakse mõlemat vanuserühma 6 küsimusega ning nendest 4 asendati kummaski vanuserühmas Randoja (2022) uuringu tulemuste põhjal (vt tabelid 2 ja 3, lisa 1). Näiteks inglise emakeelega laste kõne arengu hindamisel on oluline uurida eessõnade ning tegusõnade kasutamist, eestikeelsete laste puhul aga käänd-, pöörd- ja tagasõnade kasutamist. Eesti keelde tõlgitud Rossetti testi protokoll kasutati vastuste märkimiseks. Positiivsete vastuste korral (kui laps täidab kriteeriumi) märgitakse protokoll ka see, millise meetodiga on vastus saadud (vaatluse, esilekutsumise või küsitlemise teel). Kui vastus on negatiivne (laps ei täida kriteeriumit), siis meetodit Rossetti testi protokoll ei märgita. Testi lapsevanematele suunatud küsimustiku osa antud magistritöö raames ei piloteeritud.

Lapsevanematel paluti täita ASQ-3 küsimustik (ingl *The Ages and Stages Questionnaire*, Squires *et al.*, 2009), mille vastuseid kasutati hiljem korrelatsioonanalüüsis. ASQ-3 küsimustik on palju kasutamist leidnud sõeltest, millega hinnatakse imikute, väikelaste ja eelkooliealiste laste probleemilahenduse, suhtlemise, mootorsete ja peenmootorsete oskuste ning isiklik-sotsiaalse käitumise arengut (Steenis *et al.*, 2015). Antud uuringus kasutati ASQ-3 testi eesti keelde tõlgitud küsimustikke, mis on välja töötatud kasutamiseks järgmistes vanusevahemikes: 28 kuud ja 16 päeva kuni 31 kuud ja 15 päeva; 31 kuud ja 16 päeva kuni 34 kuud ja 15 päeva; 34 kuud ja 16 päeva kuni 38 kuud ja 30 päeva.

Laste vaatlusel ja testi küsimustikus kirjeldatud käitumise esilekutsumisel kasutatud vahendid olid järgmised: pehmed mänguloomad, erinevat värvi ja erineva suurusega mänguautod, autorada, mängulennuk, mängunõud (taldrikud, tassid, noad, kahvlid, lusikad, kann), mängutoidud, erinevat värvi ja erineva suurusega klotsid, raamat, pall, pusled, pliiaidid, paber, karp, väikesed pehmed pallid, suur kaanega suletav läbipaistvast plastikust kast.

Andmekogumise protseduur

Andmekogumine viidi töö autori poolt läbi 2022. a aprillist juulini. Valitud lasteaia kõikide sobivas vanuses laste vanematele saadeti individuaalselt kutse uuringus osalemiseks meili teel. Lisaks saadeti 3 kutset vanematele, kelle laps ei käinud antud lasteaias. Kutses anti vanematele lühike ülevaade uuringust ning informeeriti neid, millisel viisil tagatakse laste anonüümsus. Suurema osa vanematega toimus sobiva aja kokkuleppimiseks täiendav kirj vahetus. Enamik uuringuid viidi läbi lasteaias, väikeses logopeedi kabinetis. 2 uuringut viidi läbi uurimistöö autori kodus elutoas ning 1 uuring toimus lapse kodus, samuti elutoas.

Andmete kogumiseks viis uurija läbi lapse testimise vanema juuresolekul ja osalusel. Lapsed osalesid uuringus koos ühe või kahe vanemaga. Koos emaga osales 15 last, koos isaga 4 last ning koos mõlema vanemaga 2 last. Noorem õde/vend oli kaasas 4 lapse uuringu ajal. Uuringule tulles anti lapsevanematele informeeritud nõusoleku leht paberikandjal, mille nad said läbi lugeda ja allkirjastada kas enne uuringut, uuringu ajal või edastada uurijale hiljem. ASQ-3 testi küsimustik anti vanematele täitmiseks uuringule tulles paberikandjal või edastati enne uuringut paberikandjal või meili teel. Vanemad täitsid ASQ-3 testi küsimustiku kodus ning tõid selle uuringule tulles kaasa või edastasid uurijale hiljem.

Lapse uurimisel kombineeriti 3 meetodit: vaatlust, esilekutsumist ja lapsevanemate küsitlemist. Uuringu alguses oli põrandale asetatud kast erinevate mänguasjade ja esemetega. Lapsele tehti ettepanek kasti sisu lähemalt uurida. Esmalt hinnati lapse oskusi, vaadeldes lapse tegutsemist mänguasjadega ning suhtlust vanemaga, mille käigus jälgiti lapse kõnet, vokalisatsioone ning žeste. Uurija tegi kõne näidiste ning laste tegevuse kohta märkmeid. Uuringu ajal rääkisid uurija ja vanemad kõikide lastega eesti keeles peale ühe SUK kakskeelse lapse, kelle eesti keele oskused olid oluliselt väiksemad kui oskused tema esimeses keeles. Uuringu ajal paluti vanemal anda sellele lapsele korraldusi muus Euroopa keeles.

Näide lapse uurimisest vaatluse teel; valdkond: mäng; vanuserühm: 33-36 kuud

Küsimused: Laps kasutab mänguasja kui elusolendit; kasutab ühte eset teise eseme asemel

Laps uurib põrandale asetatud kasti sisu. Laps võtab väikese karbi ja paneb sinna sisse mõned väikesed kerged pallid ja mänguaedviljad.

Laps: *Ma teen suppi. Ma teen konnale suppi. Need on lihapallid.* Laps osutab väikestele pallidele.

Laps mängib, et karp on supipott ning ta keedab selle sees suppi. Laps paneb mõned pallid ja mänguaedviljad taldrikutele ja annab lusikaga (mängunõud) mänguloomadele

süüa. Antud vaatluse episoodis oli võimalik saada vastused mitmele küsimusele (nt kasutab asesõna *mina/ma*; kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel)

Kui vaatluse teel ei õnnestunud kõigi kriteeriumide kohta piisavalt infot koguda, püüti vajalik käitumine või reaktsioon esile kutsuda. Hinnati lapse oskusi, tegutsedes koos lapsega mänguliselt erinevate mänguasjade ja esemetega ning andes lapsele korraldusi.

Näide lapse uurimisest vajaliku käitumise esilekutsumise teel; valdkond: kõne mõistmine; vanuserühm: 30-33 kuud

Küsimus: Laps saab aru sõnadest "üks" ja "kõik"

Uuriija käes on väike karp, mille sees on väikesed kerged pallid.

Uuriija: *Emma (nimi muudetud), palun anna üks pall issile!*

Laps võtab ühe palli ja viib lapsevanema kätte.

Uuriija: *Emma, palun anna kõik pallid issile!*

Laps võtab kõik pallid ja viib lapsevanema kätte.

Kui eelnevalt ei õnnestunud mõne hinnatava oskuse kohta vaatluse või esilekutsumise teel piisavalt infot koguda, küsiti vanemalt infot lapse oskuste kohta. Olenevalt lapse valmisolekust võõras ruumis tegutseda ja võõra täiskasvanuga suhelda, alustati mõnede laste puhul uuringut vanema küsitlemisest ning tehti lapse käitumise ja/või lapsega koos tegutsemise põhjal tähelepanekuid hiljem. Seega oli uurimise protseduur paindlik, sest tegemist oli väikeste lastega, kes vajavad aega olukorraga kohanemiseks.

Näide lapse uurimisest vanema küsitlemise teel; valdkond: kõneloome; vanuserühm: 30-33 kuud

Küsimus: Laps räägib hiljutistest kogemustest

Uuriija: *Kas Eliisabet (nimi muudetud) räägib Teile asjadest, mida ta koges Teist eemal olles? Kas ta räägib Teile näiteks sellest, mis rühmas päeva jooksul toimus?*

Lapsevanem: *Jaa, väga palju räägib. Meil on väga hästi teada, kes mida rühmas tegi, kes tegi pahandust, kes unustas kaisuka koju ja palju muud.*

Uuriija täitis uuringu jooksul Rossetti testi protokollid, kirjutas üles kõnenäidiseid ning tegi lapse mängu, kõne mõistmise ning muu suhtluse kohta märkmeid. Uuring võttis aega keskmiselt 45-60 minutit.

Andmeanalüüs

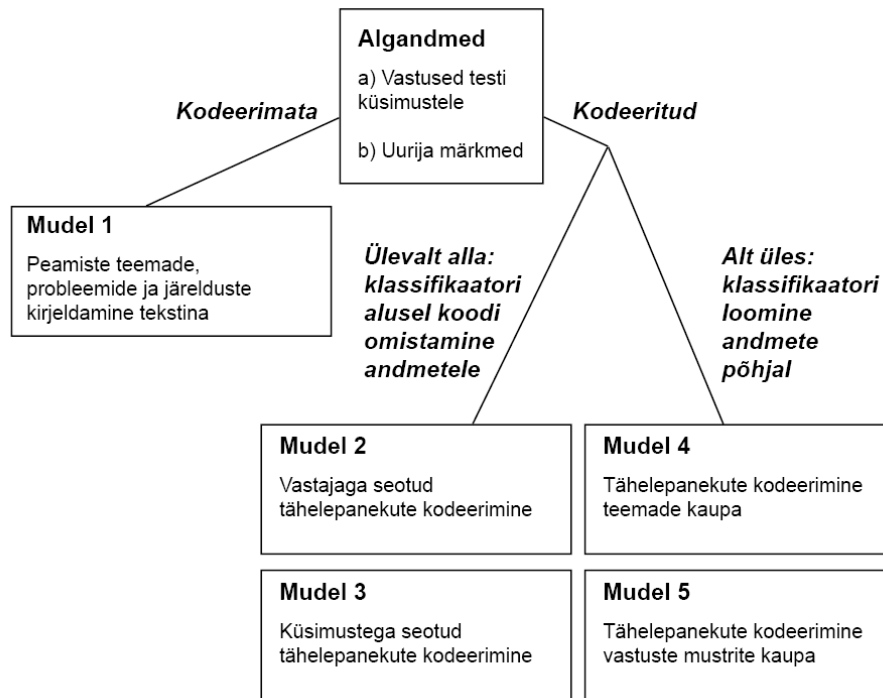
Tulemuste analüüsimiseks viidi lapse isikuandmed ja vastused lahku, tähistades lapsed koodidega ning tagati sellega nende anonüümsus. Tulemusi laste nimedega ei seostatud. Andmete analüüsis käsitleti laste sooritusi vanuserühmade kaupa ning tulemuste esitamisel ei viidatud konkreetsele lapsele ega lasteaiale. Töö autoril oli kokkulepe lasteaia direktoriga uuringu läbiviimiseks. Uuring on kooskõlastatud Tartu Ülikooli inimuuringu eetikakomiteega (kooskõlastus nr – 323T-13).

Uuringus osalenud 21 lapse Rossetti testi tulemused ning ASQ-3 küsimustiku tulemused kanti tabelitesse. Andmeanalüüsi läbiviimiseks kodeeriti Rossetti testi küsimuste tulemused. Positiivsed tulemused kodeeriti selle järgi, millisel viisil küsimusele vastus saadi, järgmiselt: 1 – vastus saadi vaatluse teel; 2 – vastus saadi esilekutsumise teel; 3 – vastus saadi vanema küsitlemise teel. Muud vastused kodeeriti järgmiselt: 4 – laps ei täitnud kriteeriumit; 5 – küsimusele ei saadud vastust. Kogutud andmete analüüsimiseks kasutati kvantitatiivset ja kvalitatiivset andmeanalüüsi. Kvantitatiivne andmeanalüüs teostati programmidega Alteryx Designer ja MS Excel.

Rossetti testi ja ASQ-3 testi tulemuste vahelise seose tugevuse ja seose iseloomu (positiivne või negatiivne) leidmiseks kasutati Pearsoni ehk lineaarset korrelatsiooni, mis on enimlevinud ja -kasutatud. Kui korrelatsioonikordaja on vahemikus $r = 0 \dots 0,3$ on tegemist nõrga seosega, $0,3 < r < 0,7$ keskmise tugevusega seosega ning vahemikus $r > 0,7$ tugeva seosega (Muuli, 2015). Sotsiaalteadustes võib küllaltki tugevaks seoseks pidada juba korrelatsiooniseoseid tugevusega üle 0,5 (Rootalu, 2014).

Järgmise etapina analüüsiti küsimusi kvalitatiivse andmeanalüüsi meetoditega. Kvalitatiivsed andmed on väga kasulikud, kui samal uuringul kogutud kvantitatiivseid andmeid on vaja täiendada, kinnitada või selgitada (Miles *et al.*, 2014). Miles jt (2014) näevad kvalitatiivset analüüsi kolme samaaegse tegevusvoona, mis on: (1) andmete koondamine (ingl *data condensation*), (2) andmete kuvamine/esitamine (ingl *data display*) ja (3) järelduste tegemine (ingl *conclusion drawing/verification*).

Willis (2015) on välja pakkunud viis küsimuste hindamise mudelit, mida kasutatakse küsimustike disainimisel (vt joonis 6). Mudelid on mõeldud eelkõige kognitiivse intervjuu meetodil kogutud andmete kvalitatiivseks analüüsiks, kuid käesoleva töö autori arvates sobivad need rakendamiseks ka antud prooviuuringus.

Joonis 6. Viis kvalitatiivse andmeanalüüsi mudelit (Willis, 2015, lk 60).

Mudel 1 (vt joonis 6) hõlmab olulisemate uuringu ajal täheldatud ja üles märgitud teemade, järelduste ja probleemide kokkuvõtlikku kirjeldust. Kirjeldused võivad lähtuda nii küsitleva/uuritava kui ka uurija vaatepunktist. Seda analüüsimudelit kasutatakse enamasti prooviuuringutes, et teha vajadusel küsimustes parandusi (Willis, 2015).

Kodeeritud andmeanalüüs tugineb kompaktsemale kirjeldusele: klassifitseerimisele ja/või kodeerimisele. Mudelid 2 ja 3 (vt joonis 6) puhul kodeeritakse andmed ülalt alla ehk deduktiivselt. Koodid ja/või klassifikaatorid on olemas enne andmeanalüüsi ning neid võib võrrelda konteineritega, millesse andmed sorteeritakse. Teine lähenemine andmete kodeerimisele on induktiivne ehk alt üles meetod, milles koodid või klassifikaatorid moodustatakse olemasolevate andmete põhjal andmeid põhjalikult analüüsid (Willis, 2015; Chi, 1997). Seda lähenemist esindavad mudelid 4 ja 5 (vt joonis 6). Sellisel viisil saadud klassifikaatoreid või koode võib nimetada ka teemadeks või mustriteks. Võrreldes kokkuvõtva kirjeldusega (mudel 1), ei ole loodud koodid mitte ainult kompaktsemad, vaid esindavad uuringu peamisi leide (Willis, 2015).

Esimeses kvalitatiivse andmeanalüüsi etapis võeti aluseks mudel 5, millele lisati elemente teistest mudelitest. Antud uuringus ei olnud otstarbekas valmis klassifikaatoreid või koode kasutada (nt Tourangeau mudelit), kuna andmete kogumine Rossetti testis toimub kolmel erineval viisil: laste vaatlemise, soovitud käitumise esilekutsumise või vanema

küsitlemise teel. Kui valmis klassifikaator sobib vanema küsitlemise teel saadud andmete kodeerimiseks, ei sobi see näiteks vaatluse teel saadud andmete kodeerimiseks. Seega kasutati alt üles kodeerimise mudelit, olemasolevate andmete põhjal klassifitseeriti/kodeeriti probleemide põhjused/esmased probleemid. Willis (2015) nimetab antud mudelit mustrite kodeerimiseks (ingl *pattern coding*), mille puhul otsitakse andmetes esinevaid mustreid ehk suhteid erinevate hinnatavate elementide vahel. Antud mudeli puhul on oluline andmete kuvamine/esitamine, mis võimaldab uurijal näha seoseid andmete vahel ning järelduste tegemist. Teises kvalitatiivse andmeanalüüsi etapis analüüsiti probleemseid küsimusi, kasutades kvalitatiivse andmeanalüüsi esimest mudelit (mudel 1).

Tulemused ja arutelu

Laste tulemused Rossetti testis

Esimese uurimisküsimusega sooviti teada, kuidas vastavad eesti laste tulemused Rossetti testi kriteeriumidele. Uurimisküsimuse eesmärgiks oli välja selgitada, kas testi tõlgitud ülesanded ja küsimused võimaldavad meil saada soovitud vastuseid eesti laste arengutaseme kohta. Igat ülesannet ja küsimust analüüsiti eraldi, lähtudes testi läbiviimise ja tulemuste hindamise protseduurist. Selgitati välja, kuidas jagunesid laste vastused määramispiirkonnas. Kui küsimuse vastused olid kõik kas määramispiirkonna ülempiiril või alampiiril, siis loeti küsimus probleemseks või soovitati täiendavalt hinnata suuremal valimil. Küsimus loeti probleemseks, kui selle täitis alla 50% lastest. Küsimusi, mille täitmine oli 100%, soovitati hinnata suuremal valimil. Lisaks koguti andmeid selle kohta, millise meetodiga küsimusele vastus saadi (vaatlus, esilekutsumine või küsitlemine).

Laste tulemused testiküsimuste kaupa vanuserühmas 30-33 kuud

Laste tulemused küsimuste kaupa on välja toodud tabelis 2. Probleemseteks loeti küsimused 83, 84, ja 85, kus positiivseid vastuseid oli alla 50% ning täiendavat hindamist vajavaks küsimused 43 ja 44, mille puhul kõik vastajad said positiivse tulemuse. Randoja (2022) uuringu alusel asendatud eesti keele grammatikat puudutavatele küsimustele 83, 84 ja 85 ei saadud mitmete laste puhul vastust. Antud küsimused puudutavad käänd- ja pöördõnavorme ning tagasõnu. Enamus vanemaid ei osanud nendele küsimustele uuringu jooksul vastata ning laste grammatiliste vormide kasutuse väljaselgitamine suunatud esilekutsumise teel ei õnnestunud, kuna oli liiga ajamahukas. Mõnede grammatiliste vormide (nt mitmuse nimetav) kasutuse kohta saadi infot näiteks spontaanse kõne näidete põhjal. Antud juhul oli aga vaja

hinnata küsimuste kasutatavust ning saada vastus kõigi küsimuses ära toodud vormide kohta, seega küsimusele tervikuna vastust ei saadud. Nooremas vanuserühmas tuli uurida 16 ning vanemas vanuserühmas 19 grammatilise vormi kasutust. Seega sisaldasid 3 grammatilisi vorme puudutavat küsimust tegelikult mitmeid küsimusi ning muutsid sellega uuringu esialgsest oluliselt mahukamaks. Kahe lapsega oli võimalik uuring läbi viia pikema ajavahemiku jooksul, kellest ühe lapse kõnet uuris töö autor ning teise lapse grammatiliste vormide kasutust uuris lapsevanem talle saadetud küsimustele ja näidetele toetudes. Mõlemad lapsed täitsid nii oma vanuserühma kui ka vanema vanuserühma kriteeriumid eesti keele grammatika osas. Seega kasutasid nad vähemalt 6 käändsõnavormi ning 6 pöördõnavormi, tagasõnu *peale, peal, sisse, sees, alla, all, ees* ning asesõnu *mina* ja *sina*, mis vastab Randoja (2022) uuringu järgi juba vanusele 33-36 kuud. Argus & Bauer (2020) leiavad, et enamik vastavaid käänd- ja pöördõnavorme on lapse kõnes juba 30-kuuselt.

Tabel 2. Laste tulemused küsimuste kaupa vanuserühmas 30-33 kuud (N=12)

Valdkond ja küsimus	Täitis kriteeriumi N	Ei täitnud kriteeriumit N	Vastus puudub N	Täitmise %
<u>Mäng</u>				
42 Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt	9	3	0	75%
43 Jäljendab mängus tuttavaid tegevusi	12	0	0	100%
44 Jäljendab mängus vanema igapäevategevusi	12	0	0	100%
Kokku				<u>92%</u>
<u>Kõne mõistmine</u>				
68 Mõistab viie igapäevase tegusõna tähendust	11	0	1	92%
69 Täidab 2-osalise mitteseotud korralduse	10	2	0	83%
70 Saab aru sõnadest <i>üks</i> ja <i>kõik</i>	10	2	0	83%
71 Vastab <i>kas</i> -küsimusele õigesti	10	2	0	83%
Kokku				<u>85%</u>
<u>Kõneloome</u>				
82 Vastab verbaalselt küsimustele <i>jah</i> või <i>ei</i>	11	0	1	92%
83 Kasutab 4 käändsõnavormi	2	2	8	17%
84 Kasutab 6 pöörd sõnavormi	3	2	7	25%
85 Kasutab tagasõnu <i>peale</i> , <i>peal</i> , <i>sisse</i> , <i>sees</i> , <i>alla</i> , <i>all</i>	4	3	5	33%
86 Teab oma sugu	9	2	1	75%
87 Kasutab asesõna <i>mina</i>	9	3	0	75%
Kokku				<u>52%</u>

Märkus. N – laste arv.

Kõne mõistmise valdkonnas saadi üldiselt head tulemused, kus kõik kriteeriumid täideti rohkem kui 80% laste poolt. Lapsed suutsid täita näiteks 2-osalise mitteseotud korralduse, seda ilma toetava vihjeta, mis vastab ka Männamaa ja Maratsi (2009) poolt väljatoodule.

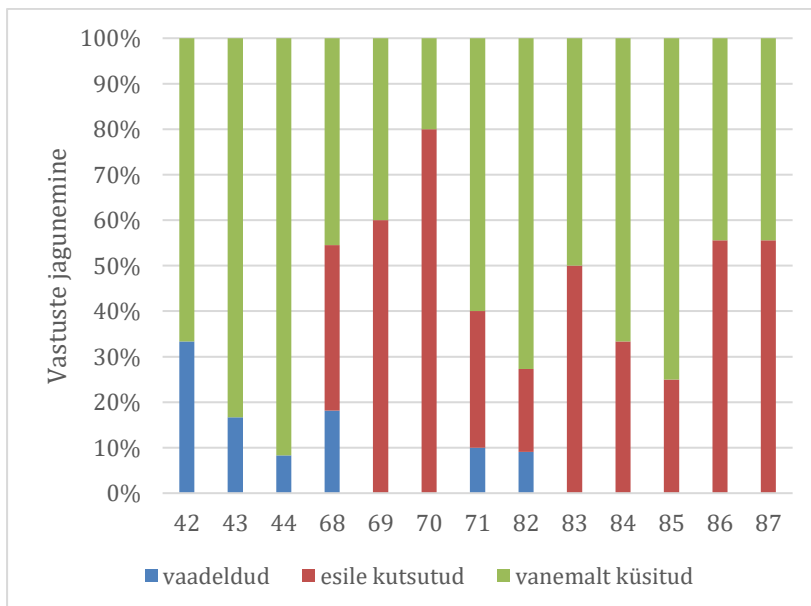
Mängu valdkonnas said kõik lapsed väga head tulemused ning kaks kriteeriumit täideti kõikide laste poolt. Rollimängu staadiumile jõuab laps 3. eluaastal (Helenius, 1993;

Männamaa & Marats, 2009). Laste poolt täidetud mängu valdkonna kriteeriumid näitavad, et antud rühma lapsed olid rollimängu staadiumile jõudnud või jõudmas.

Mõlema SIM lapse Rossetti testi tulemused olid head. Paremad tulemused sai laps, kellega rääkis eesti keelt ema, täites kõik kriteeriumid (va eesti keele spetsiifikat arvestavad küsimused, mis osutusid probleemseteks ka ükskeelsete laste puhul).

Infokogumise meetodid nooremas vanuserühmas

Mängu valdkonnas saadi kõige enam vastuseid vanema küsitlemise teel, kõne mõistmise valdkonnas esilekutsumise teel ning kõneloome valdkonnas küsitlemise ja esilekutsumise teel. Näiteks küsimuse 42 (*Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt*) osas oli kohtumise jooksul 3 korral võimalik vaatluse teel järeldusi teha (nt laps mängis, et keedab suppi, peale seda võttis mängunõud, tõstis supi nõudesse ning lõpuks mängis, et loomad söövad suppi). Kui kohtumise jooksul ei ilmnenud, et lapse mängus esineksid üksteisele järgnevad seotud tegevused, siis küsiti vanema käest üle, kas tema on teinud lapse kohta vastavaid tähelepanekuid. Seega on näiteks küsimuse 42 vastuste hulgas vanemalt saadud info osakaal suur. Infokogumise meetodite osakaalud on välja toodud joonisel 1.

Joonis 1. Vastuse saamise meetodite osakaalud küsimuste kaupa vanuserühmas 30-33 kuud, kui kriteerium täideti.

Positiivseid vastuseid oli kokku 112, enim positiivseid vastuseid saadi vanema küsitlemise teel (66), esilekutsumise teel saadi vastus 36 korral ning vaatluse teel 10 korral.

Negatiivne tulemus (laps ei täitnud kriteeriumit) märgitakse, kui on kasutatud kõiki 3 meetodit ning uuritav käitumine ei ilmne ühegi meetodiga.

Vastuste saamise meetodite osakaalud näitavad, et vanema osalusel on uuringus oluline roll. Tänu sellele, et lisaks lapse uurimisele on võimalik küsida infot ka vanemalt, saab lapse kohta infot palju kiiremini ning see on põhjalikum kui ainult last uurides.

Laste tulemused testiküsimuste kaupa vanuserühmas 33-36 kuud

Laste tulemused küsimuste kaupa on välja toodud tabelis 3. Probleemseteks loeti küsimused 45, 73, 89, 90 ja 92, kus positiivseid vastuseid oli alla 50% ning täiendavat hindamist vajavaks küsimus 74, mille puhul kõik lapsed said positiivse tulemuse. Nagu ka noorema vanuserühma puhul, osutusid siin probleemseteks grammatikat puudutavad küsimused kõneloome valdkonnas. Põhjused olid samad, mis noorema vanuserühma puhul ehk vastuste saamine nendele küsimustele oli liiga aeganõudev. Vanema rühma puhul oli mitme lapse puhul siiski võimalik grammatikat puudutavates küsimustes märkida negatiivne vastus, mis saadi vaatluse, esilekutsumise ja vanema küsitlemise tulemusena.

Kõne mõistmise valdkonnas osutus 3-osalise mitteseotud korralduse täitmine lastele küllaltki raskeks ning rühmast täitis selle kriteeriumi vaid 1 laps (küsimus 73; nt *Pane kamm tassi sisse, pane klots lauale ja sõiduta autot pörandal!*). Ülejäänud lapsed täitsid 3-osalisest korraldusest 2 osa või ei täitnud korraldust õigesti. Kui Tulviste (2008) järgi hakkab laps aru saama *kes-*, *mis-* ja *kus-* küsimustest 3. eluaasta algul, siis selles vanuserühmas sooritas vastava ülesande (küsimus 75) 56% lastest. Mitmed vanemad leidsid, et nende laps ei vasta veel situatsioonivälisele küsimustele õigesti. Eseme osade äratundmine õnnestus lastel hästi. Näiteks paluti lapsel näidata auto rooli, rattaid, ukse, aknaid, tulesid. Männamaa ja Marats (2009) toovad välja, et selles vanuses lapsed on esemete detailidest huvitatud ning oskavad neid juba ka nimetada.

Mängu valdkonna tulemusi võib antud vanuserühmas pidada keskmiseks. Kui rollimängule omast käitumist (küsimused 46 ja 47) esines enamike laste seas, siis suurem osa lapsi ei suutnud tavapärasest mängu uuel või erineval moel lõpetada. Männamaa ja Maratsi (2009) järgi ei suuda lapsed 3. eluaastal enamasti veel mängu kulgu ning lõppu planeerida.

SUK laps, kellega viidi uuring läbi muus Euroopa keeles, sai testis keskmised tulemused ning kõne arengu hilistumisega SUK lapse tulemused olid alla keskmise.

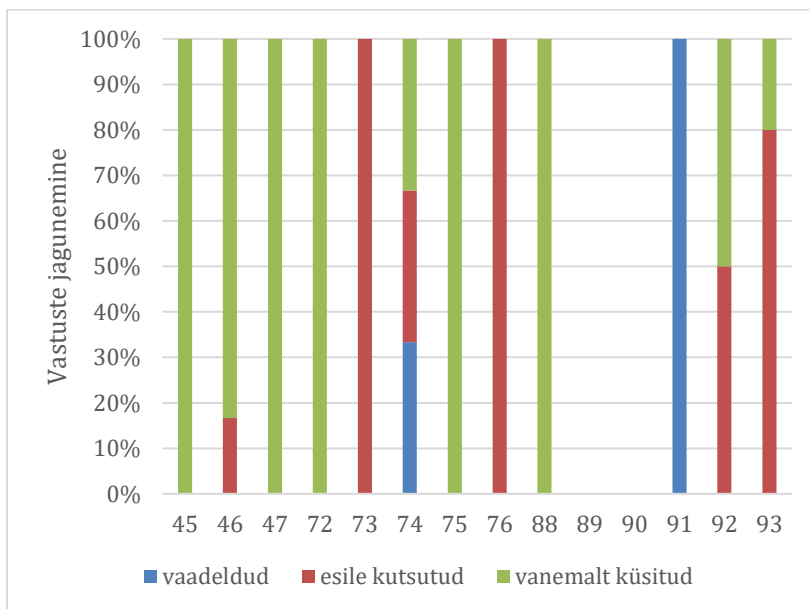
Tabel 3. Laste tulemused küsimuste kaupa ja kriteeriumide täitmine vanuserühmas 33-36 kuud (N=9)

Valdkond ja küsimus	Täitis kriteeriumi N	Ei täitnud kriteeriumit N	Vastus puudub N	Täitmise %
<u>Mäng</u>				
45 Lõpetab tuttava mängu uuel moel	4	4	1	44%
46 Kasutab mänguasja kui elusolendit	6	3	0	67%
47 Kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel	7	2	0	78%
Kokku				<u>63%</u>
<u>Kõne mõistmine</u>				
72 Huvitub miks ja kuidas asjad toimivad	6	3	0	67%
73 Täidab 3-osalise mitteseotud korralduse	1	8	0	11%
74 Tunneb ära eseme osi	9	0	0	100%
75 Vastab <i>kes-</i> , <i>mis-</i> , <i>kus-</i> küsimustele	5	4	0	56%
76 Täidab kahe tuttava kirjeldava sõnaga korraldusi	7	2	0	78%
Kokku				<u>62%</u>
<u>Kõneloome</u>				
88 Räägib hiljutistest kogemustest	7	2	0	78%
89 Kasutab 6 käändsõnavormi	0	4	5	0%
90 Kasutab 6 pöörsõnavormi	0	4	5	0%
91 Vestleb lausetega	5	4	0	56%
92 Kasutab tagasõnu <i>peale</i> , <i>peal</i> , <i>sisse</i> , <i>sees</i> , <i>alla</i> , <i>all</i> , <i>ees</i>	2	4	3	22% (25%*)
93 Kasutab asesõnu <i>mina</i> ja <i>sina</i>	5	4	0	56%
Kokku				<u>35%</u>

Märkused. N – laste arv. * Kriteeriumi täitnud laste %, kui SUK laps, kes eesti keelt valdas esimesest keelest oluliselt halvemini, on valimist välja arvatud. Küsimus 92 on ainus küsimus, mille tulemuste puhul antud lapse halvem eesti keele oskus võis mõju avaldada, kuna 2 muule eesti keele spetsiifikat arvestavale küsimusele ei saadud üheltki lapselt vastust ning ülejäänud küsimused olid keelteülesed.

Infokogumise meetodid vanemas vanuserühmas

Kui kõne mõistmise valdkonnas saadi enim vastuseid küsitlemise teel (14), siis suur osa vastuseid saadi ka esilekutsumise teel (11). Kõneloome valdkonnas saadi samuti kõige enam vastuseid küsitlemise teel (9) ning vaatluse ja esilekutsumise teel võrdselt (5). Mängu valdkonnas saadi enamus vastuseid vanema küsitlemise teel. Näiteks küsimuse 76 (*Täidab kahe tuttava kirjeldava sõnaga korraldusi*) puhul oli kõige otstarbekam saada vastus esilekutsumise teel ehk anda lapsele korraldus või paluda anda korraldus vanemal.

Joonis 2. Vastuse saamise meetodid küsimuste kaupa vanuserühmas 33-36 kuud kui kriteerium täideti. Küsimuste 89 ja 90 kohta positiivseid vastuseid ei saadud.

Positiivseid vastuseid oli kokku 64, enim positiivseid vastuseid saadi vanema küsitlemise teel (39), esilekutsumise teel saadi vastus 17 korral ning vaatluse teel 8 korral.

Rossetti testi tulemuste ja ASQ-3 testi tulemuste korrelatsioonanalüüs

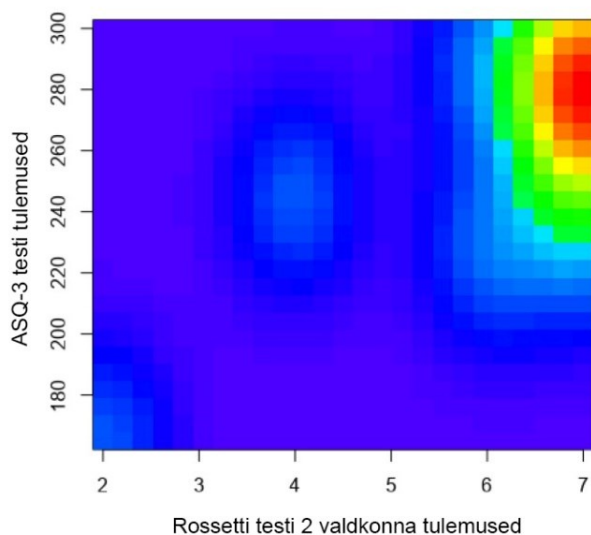
Teise uurimisküsimusega sooviti teada, kuidas korreleeruvad laste Rossetti testi tulemused ASQ-3 testi tulemustega. Rossetti testi tõlke ja ASQ-3 testi eestikeelse versiooni testi tulemuste seoste uurimine toetab Rossetti testi kasutatavuse hindamist. Kuna ASQ-3 testi tulemused saadi 20 lapselt, on uuritud 20 lapse testide tulemuste seoseid (Rossetti testi tulemused koguti 21 lapselt). ASQ-3 testi tulemustega võrreldi Rossetti testi kahe valdkonna, mängu ja kõne mõistmise tulemusi. Kuna kõneloome valdkonna eesti keele spetsiifikat

arvestavatele küsimuste puhul ei saadud paljude laste kohta vastust, jäeti see valdkond korrelatsioonanalüüsist välja.

Kahe testi tulemuste võrdlemiseks teisendati Rossetti testi tulemused arvulisteks väärtusteks. Kuna ASQ-3 testi tulemused on arvulised väärtused, siis oli võimalik arvutada testide tulemuste vaheline korrelatsioon. Rossetti testi tulemustes arvestati kõiki positiivselt vastatud küsimusi (kus laps täitis kriteeriumi), iga positiivselt vastatud küsimuse eest sai laps punkti. Rossetti testis on nooremas rühmas võimalik saada punktisumma 0-7 ning vanemas rühmas 0-8. ASQ-3 testis on võimalik saada punktisumma 0-300.

Vanuserühmas 30-33 kuud (11 last) oli korrelatsioonikordaja r kahe testi tulemuste vahel 0,79 ($p=0,003$), mis on positiivne tugev statistiliselt oluline seos. Vanuserühmas 33-36 kuud (9 last) oli korrelatsioonikordaja r kahe testi tulemuste vahel 0,84 ($p=0,006$), mis on samuti positiivne tugev statistiliselt oluline seos.

Laste tulemused Rossetti testis ja ASQ-3 testis kanti soojuskaartidele, mis aitavad tulemuste vahelisi seoseid visualiseerida ning annavad ettekujutuse laste edukusest rühmas. Soojuskaart on kahemõõtmeline andmete visualiseerimise tehnika, mis näitab nähtuse esinemise tihedust või sagedust värvidena. Soojuskaarti kasutati konkreetsete laste testide tulemuste eristamise vältimiseks.

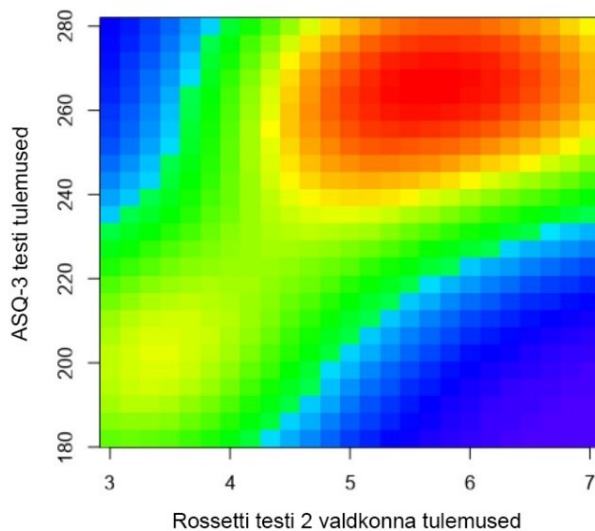

Joonis 4. Rossetti testi ja ASQ-3 testi tulemused vanuserühmas 30-33 kuud.

Märkus. Värvid tähistavad tulemuste tihedust määramispiirkonnas järgmiselt (väiksem → suurem): lilla-tumesinine-sinine-helesinine-roheline-kollane-oranž-punane.

Jooniselt 4 võib välja lugeda, et suurem osa tulemusi koondub paremale üles, mis tähendab, et suurem osa lastest on saanud mõlemas testis kõrged punktisummad. Rossetti testis on suurim

hulk lapsi saanud tulemuse ~ 7 (määramispiirkond 0-7) ehk maksimaalse punktisumma ning ASQ-3 testis ~ 280 (määramispiirkond 0-300). Väike osa lastest on saanud mõnevõrra madalamad punktisummad, mis on joonisel visualiseeritud siniste piirkondadena vasakul ja keskel. Kuigi visuaalselt asetsevad tulemused telgede erinevates otstes, tuleb tähele panna, et x-telje määramispiirkond joonisel algab punktisummast 2 (Rossetti testi madalaim saadud punktisumma) ning y-telje määramispiirkond punktisummast 165 (ASQ-3 testi madalaim saadud punktisumma) ning antud joonisel on esitatud kõik esinenud tulemused. Seega ei olnud ühelgi lapsel väga madalaid tulemusi.

Joonis 5. Rossetti testi ja ASQ-3 testi tulemused vanuserühmas 33-36 kuud.

Märkus. Värvid tähistavad tulemuste tihedust määramispiirkonnas järgmiselt (väiksem $\rightarrow$ suurem): lilla-tumesinine-sinine-helesinine-roheline-kollane-oranž-punane.

Vanuserühmas 33-36 kuud jaotuvad tulemused määramispiirkonnas ühtlasemalt kui nooremas vanuserühmas. Rossetti testis on suurim osa lastest saanud punktisumma 5-7 (määramispiirkond 0-8), mis on kõrged ja keskmised tulemused, kuid mitmed lapsed on saanud ka madalamaid tulemusi (punktisumma 3-4). ASQ-3 testis on suurim osa lastest saanud tulemuse ~ 270 (määramispiirkond 0-300), kuid väiksema osa laste tulemused jäävad ka vahemikku 175-270. Joonisel kujutatud x-telje määramispiirkond algab punktisummast 3 (Rossetti testi madalaim saadud punktisumma) ning y-telje määramispiirkond punktisummast 175 (ASQ-3 testi madalaim saadud punktisumma) ning antud joonisel on esitatud kõik esinenud tulemused. Seega ei olnud ühelgi lapsel väga madalaid tulemusi.

Muudatusettepanekud

Kolmanda uurimisküsimusega sooviti välja selgitada, millistes testi küsimustes tuleks teha muudatusi ning kuidas tuleks küsimusi muuta, et need oleksid eesti laste hindamiseks sobivad. Esimeses uurimisküsimuses selgitati kvantitatiivse andmeanalüüsiga välja kokku 11 probleemset või täiendavat hindamist vajavat küsimust, 5 nooremas rühmas ning 6 vanemas rühmas. Küsimus loeti probleemseks, kui selle täitis alla 50% lastest ja täiendavat hindamist vajavaks, kui selle täitsid kõik lapsed (100%). Kahe rühma peale kokku on 27 küsimust, seega leiti probleemid 41% küsimustes.

Küsimuste muutmise ettepanekute tegemiseks analüüsiti küsimusi kvalitatiivse andmeanalüüsi meetoditega, et välja selgitada, mis olid probleemide põhjused. Esimeses kvalitatiivse andmeanalüüsi etapis võeti aluseks kvalitatiivse andmeanalüüsi mudel 5 (Willis, 2015) (vt lk 22-23). Andmeanalüüsi kaasati kõik Rossetti testi vanusegruppide 30-33 ja 33-36 kuud küsimused, sealhulgas ka need, milles kvantitatiivse andmeanalüüsiga probleeme ei ilmnenud. Andmete klassifitseerimisel on osaliselt toetunud Willis & Lesser (1999) poolt välja töötatud ning Willise (2015) poolt täiustatud küsimuste hindamise süsteemile (*The Question Appraisal System* (QAS)). Analüüsi tulemused on välja toodud tabelis 4, probleemide põhjused/esmased probleemid on kodeeritud numbritega 1-6.

Tabel 4. Probleemide põhjused/esmased probleemid Rossetti testi küsimuste eesti keelde tõlgitud versioonis vanusegruppides 30-33 ja 33-36 kuud.

Küsimus*	Puuduv teave (1)	Ebatäpne (2)	Teadmiste puudumine (3)	Aeganõudev (4)	Liiga raske (5)	Liiga lihtne (6)
42 Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt	jah	jah	-	-	-	-
43 Jälgendab mängus tuttavaid tegevusi	jah	jah	-	-	-	jah
44 Jälgendab mängus vanema igapäevategevusi	jah	-	-	-	-	jah
45 Lõpetab tuttava mängu uuel moel	jah	-	-	-	jah	-
47 Kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel	-	jah	-	-	-	-
73 Täidab 3-osalise mitteseotud korralduse	-	-	-	-	jah	-
74 Tunneb ära eseme osi	-	-	-	-	-	jah
75 Vastab kes-, mis-, kus- küsimustele	jah	-	-	-	-	-
83 Kasutab 4 käändsõnavormi	-	-	jah	jah	-	-
84 Kasutab 6 pöörd sõnavormi	-	-	jah	jah	-	-
85 Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all	-	-	jah	jah	-	-
89 Kasutab 6 käändsõnavormi	-	-	jah	jah	-	-
90 Kasutab 6 pöörd sõnavormi	-	-	jah	jah	-	-
92 Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all, ees	-	-	jah	jah	-	-

Märkused. (1) küsimus ei sisalda teavet, mida vastaja küsimusele vastamiseks vajab; (2) ebatäpne küsimus, vastaja mõistab küsimust valesti; (3) vastajal ei ole piisavalt teadmisi küsimusele vastamiseks; (4) küsimusele vastamine on aeganõudev; (5) küsimus/ülesanne on lapsele liiga raske; (6) küsimus/ülesanne on lapsele liiga lihtne.*Küsimusi, milles probleeme ei ilmnenud, ei ole tabelis välja toodud.

Probleemid koodidega (1) ja (2) on seotud peamiselt küsimuste sõnastusega ning sellega, milline info peaks kajastuma küsimuses ja mis võib jääda küsimuse selgitusse. Hea küsimus peaks olema üheselt mõistetav nii uuringu läbivijale kui ka uuritavale ning sisaldama vajalikku infot (Willis, 2015). Näiteks küsimust 42 (*Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt*) võib ilma selgitusi lugemata pidada pigem küsimuseks mängu episoodi ajalise kestuse kohta, tegelikult aga tahetakse teada, kas lapse mänguepisoodis esineb mitu erinevat üksteisega seotud tegevust. Küsimustes, milles ilmsid probleemid (1) ja (2) tehti ettepanekud peamiselt väiksemateks, sõnastust puudutavateks muudatusteks (vt tabelid 5-7, lisa 3).

Koodidega (3) ja (4) on tähistatud 2 üksteisega seotud probleemi, mis puudutavad laste grammatiliste oskuste uurimist. Kuna vanemad ei oska küsimustele vastata (3), siis on vaja laste grammatilisi oskusi uurida, mis omakorda on aeganõudev (4). Küsimused, milles ilmsid probleemid koodidega (3) ja (4), nõuavad suuremaid muudatusi.

Küsimustes, milles ilmsid probleemid koodidega (5) ja (6) ehk olid lastele liiga lihtsad või liiga rasked ning milles muid probleeme ei olnud, muudatusettepanekuid ei tehtud, kuna prooviuuringule iseloomuliku väiksema valimi põhjal ei ole küsimuse raskusastet võimalik usaldusväärselt hinnata.

Järgmiseks analüüsiti probleemseid küsimusi, kasutades kvalitatiivse andmeanalüüsi esimest mudelit (mudel 1, vt lk 22-23). Kvantitatiivse andmeanalüüsiga välja selgitatud probleemsete küsimuste kohta uuringu jooksul tehtud märkmed ja tähelepanekud on välja toodud tabelis 5 (30-33 kuud) ja tabelis 6 (33-36 kuud). Kvalitatiivse andmeanalüüsiga leitud probleemsete küsimuste kohta on märkmed ja tähelepanekud välja toodud tabelis 7.

Tabel 5. Kvantitatiivse andmeanalüüsiga välja selgitatud probleemsete küsimustega seotud tähelepanekud ja märkmed ning muudatusettepanekud vanuserühmas 30-33 kuud.

	Küsimus	Märkmed ja tähelepanekud	Muudatusettepanek
43	Jäljendab mängus tuttavaid tegevusi	Kõik lapsed täitsid kriteeriumi, seejuures saadi vastus 2 lapse kohta vaatluse teel ning 10 lapse kohta vanema küsitlemise teel. Vanemate arvates sarnaneb küsimus järgmise küsimusega.	Jäljendab mängus iseenda igapäevaseid päevakavaga seotud tegevusi (nt ärkamine, söömine)
44	Jäljendab mängus vanema igapäevategevusi	Kõik lapsed täitsid kriteeriumi, seejuures saadi vastus 1 lapse kohta vaatluse teel ning 11 lapse kohta vanema küsitlemise teel. Vanemad ei eristanud antud küsimust sisuliselt eelmisest küsimusest, mis väljendub ka küsimuste 43 ja 44 sarnastes tulemustes.	Jäljendab mängus vanema keerukamaid igapäevategevusi (nt koristamine, töötamine arvutis, toidu valmistamine)
83	Kasutab 4 käändsõnavormi	Küsimusele saadi positiivne vastus 2 lapse kohta, 2 last ei täitnud kriteeriumit ning 8 lapse kohta vastust ei saadud. Enamik vanemaid ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata. Uuriija sai vastuse ühe lapse kohta, kellega oli võimalus viia uuring läbi pikema ajavahemiku jooksul. Positiivne vastus saadi ka ühelt vanemalt, kes uuris oma last kodus.	Kasutab vähemalt 2 järgmistest käändsõnavormidest: ainsuse osastav, ainsuse sisseütlev, mitmuse nimetav
84	Kasutab 6 pöördõnavormi	Küsimusele saadi positiivne vastus 3 lapse kohta, 2 last ei täitnud kriteeriumit ning 7 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Paljud vanemad ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata. Uuriija sai vastuse ühe lapse kohta, kellega oli võimalus viia uuring läbi pikema ajavahemiku jooksul. Positiivne vastus saadi ka ühelt vanemalt, kes uuris oma last kodus ning ühelt vanemalt, kes oskas küsimusele vastata uuringu jooksul.	Kasutab vähemalt 2 järgmistest pöördõnavormidest: oleviku ainsuse 1. pööre, oleviku ainsuse 3. pööre, ma-tegevusnimi, da-tegevusnimi
85	Kasutab tagasõnu <i>peale</i> , <i>peal</i> , <i>sisse</i> , <i>sees</i> , <i>alla</i> , <i>all</i>	Küsimusele saadi positiivne vastus 4 lapse kohta, 3 last ei täitnud kriteeriumit ning 5 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Mitmed vanemad ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata. Uuriija sai vastuse ühe lapse kohta, kellega oli võimalus viia uuring läbi pikema ajavahemiku jooksul. Positiivne vastus saadi ka ühelt vanemalt, kes uuris oma last kodus ning 2 vanemalt, kes oskasid küsimusele vastata uuringu jooksul.	Kasutab vähemalt 2 järgmistest tagasõnadest: <i>peale</i> (või <i>peal</i>), <i>sisse</i> (või <i>sees</i>), <i>alla</i> (või <i>all</i>)

Tabel 6. Kvantitatiivse andmeanalüüsiga välja selgitatud probleemsete küsimustega seotud tähelepanekud ja märkmed ning muudatusettepanekud vanuserühmas 33-36 kuud.

Küsimus	Märkmed ja tähelepanekud	Muudatusettepanek
45 Lõpetab tuttava mängu uuel moel	Küsimusele saadi positiivne vastus 4 lapse kohta, 4 last ei täitnud kriteeriumit ning 1 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Mitmed vanemad leidsid, et nende laps ei lõpeta tuttavat mängu uuel moel. Vanemad vajasid küsimuse mõistmiseks lisaselgitusi.	Mängib, et ta on keegi teine (nt paneb jalga isa saapad ja ütleb, et on isa; paneb endale nõõri sabaks ja ütleb, et on koer)
73 Täidab 3-osalise mitteseotud korralduse	Küsimusele saadi positiivne vastus ühe lapse kohta, 8 last ei täitnud kriteeriumit. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Uuriija sai enamike laste puhul vastuse esilekutsumise teel, mille tulemusel selgus, et antud valimis oli 3-osalise mitteseotud korralduse täitmine enamikele lastele liiga raske.	Küsimust tuleks hinnata suuremal valimil
74 Tunneb ära eseme osi	Kõik lapsed täitsid kriteeriumi, seejuures saadi vastus 3 lapse kohta vaatluse teel, 3 lapse kohta esilekutsumise teel ning 3 lapse kohta vanema küsitlemise teel.	Küsimust tuleks hinnata suuremal valimil
89 Kasutab 6 käändsõnavormi	Kriteeriumit ei täitnud 4 last ning 5 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Mitmed vanemad ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata.	Kasutab vähemalt 2 järgmistest käändsõnavormidest: sisseütlev, seesütlev, alaleütlev (adressaadi ja koha funktsioonis), mitmuse nimetav
90 Kasutab 6 pöörsõnavormi	Kriteeriumit ei täitnud 4 last ning 5 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Mitmed vanemad ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata.	Kasutab vähemalt 3 järgmistest pöörsõnavormidest: oleviku ainsuse 1. pööre, oleviku ainsuse 3. pööre, ma-tegevusnimi, da-tegevusnimi
92 Kasutab tagasõnu <i>peale</i> , <i>peal</i> , <i>sisse</i> , <i>sees</i> , <i>alla</i> , <i>all</i> , <i>ees</i>	Küsimusele saadi positiivne vastus esilekutsumise teel ühe lapse kohta, vanema küsitlemise teel samuti ühe lapse kohta, 4 last ei täitnud kriteeriumit ning 3 lapse kohta vastust ei saadud. Seega täitis kriteeriumi alla 50% lastest. Mitmed vanemad ei osanud uuringu jooksul küsimusele vastata.	Kasutab vähemalt 3 järgmistest tagasõnadest: <i>peale</i> (<i>või peal</i>), <i>sisse</i> (<i>või sees</i>), <i>alla</i> (<i>või all</i>), <i>ees</i>

Tabel 7. Kvalitatiivse andmeanalüüsiga (mudel 5) välja selgitatud probleemsete küsimustega seotud tähelepanekud ja märkmed ning muudatusettepanekud mõlemas vanuserühmas.

	Küsimus	Märkmed ja tähelepanekud	Muudatusettepanek
42	Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt	Küsimusele saadi positiivne vastus 9 lapse kohta, 3 last ei täitnud kriteeriumit. Seega täitis kriteeriumi 75% lastest, mis on hea tulemus. Vanemad ei mõistnud küsimust koheselt soovitud viisil, nende arvates esitati küsimus lapse mängu ajalise kestuse kohta. Näiteks küsisid vanemad, mitme minuti pikkust mänguepisoodi võib lugeda pikemaks episoodiks. Seega kulus selle küsimuse puhul lisaselgitustele aega.	Kujutab oma mängus mitmeid üksteisega seotud järjestikuseid tegevusi (nt valmistab toidu, võtab nõud, paneb toidu nõudesse, annab nukkudele süüa)
47	Kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel	Küsimusele saadi positiivne vastus 7 lapse kohta, 2 last ei täitnud kriteeriumit. Seega täitis kriteeriumi 78% lastest, mis on hea tulemus. Vanemad ei mõistnud küsimust koheselt soovitud viisil. Mitmed vanemad vastasid näiteks: „Ei, minu laps kasutab küll mänguasju õigesti.“ Küsimus vajab lisaselgitusi.	Kasutab mängus ühte eset teise eseme sümbolina/asendajana (nt kasutab puupulka lusikana, liiva soolana)
75	Vastab kes-, mis-, kus-küsimustele	Küsimusele saadi positiivne vastus 5 lapse kohta, 4 last ei täitnud kriteeriumit. Seega täitis kriteeriumi 56% lastest, mis ei ole halb tulemus. Vanemad ei mõista küsimust soovitud viisil ilma täiendusteta. Oluline on, et lapsed mitte ainult ei vasta, vaid vastavad küsimustele õigesti.	Vastab kes-/kelle-/keda-, mis-/mille-/mida-, kus-/kuhu-küsimustele õigesti (nt <i>Kes sulle kodus süüa andis? Kuhu issi läks?</i>)

Märkus. Kui kvantitatiivne andmeanalüüs tõi välja probleemid 11 küsimuses, siis kvalitatiivne andmeanalüüs tõi välja probleemid lisaks veel 3 küsimuses.

Probleemid ilmnesid 14 küsimuses, millest muudatusettepanekud tehti 12 küsimuse kohta (vt tabelid 5-7). Ülejäänud 2 küsimust oleks töö autori arvates otstarbekas testida suuremal valimil. Nende küsimustega on seotud eelkõige probleemid koodidega (5) või (6), mis tähendab, et küsimus/ülesanne võib olla lapsele liiga raske või liiga lihtne.

Muudatusettepanekuid tehti nooremas rühmas 6 küsimuse kohta ning vanemas rühmas samuti 6 küsimuse kohta. Kokku tehti muudatusettepanekud 44% küsimuste kohta. Kokkuvõtte muutmist vajavatest küsimustest ja muudatusettepanekutest on välja toodud lisas 3.

Kuna mõlemas vanuserühmas oli mitmekeelseid lapsi, tuleb hinnata nende laste keelilise tausta mõju uuringu tulemustele. Autori hinnangul võis lapse mitmekeelne taust avaldada uuringu tulemustele mõju peamiselt ühe SUK kakskeelse vanema rühma lapse

puhul, kelle esimese keele oskused olid oluliselt paremad kui tema oskused eesti keeles. Mängu ning kõne mõistmise osas oli võimalik lisaks vaatlusele ja esilekutsumisele saada infot ka vanemalt ning seetõttu saadi selle lapse kohta vastused kõikidele nende valdkondade küsimustele. Kuna mängu ja kõne mõistmise valdkonna küsimused on Rossetti testis keelteülesed, siis on nende põhjal võimalik hinnata lapse suhtlemise arengut, isegi kui korraldused esitab lapsevanem teises keeles. Kuna aga eesti keele grammatikat puudutavad küsimused sellisel kujul eesmärgi ei täitnud ning kahe küsimuse osas ei olnud kellelgi lastest positiivset tulemust, ei mõjutanud selle lapse puudulik eesti keele oskus tulemusi oluliselt. Teiste laste puhul mitmekeelsusel olulist mõju tulemustele ei olnud, kuna ühe SUK lapse kõne oli hilistunud mõlemas keeles, SIM laste eesti keele oskused olid aga head.

Seega võib teha järelduse, et Rossetti test võimaldab mängu ja kõne mõistmise valdkonnas hinnata ka mitmekeelseid lapsi, kuna test näeb ette vanema küsitlemist (näiteks saab ka muukeelse lapse puhul vanemalt infot selle kohta, kas laps kasutab asesõnu *mina* ja *sina* või viitab endale ja teistele peamiselt nimega). Eesti lasteaedades on enamikes rühmades mitmekeelseid lapsi ning logopeedi tööks on ka nende laste suhtlemise arengu hindamine. Seega võib Rossetti testist olla nende laste hindamisel palju abi, kui kohandada kõneloome valdkonna küsimused eraldi mitmekeelsete laste jaoks.

Piirangud. Peamiseks piiranguks käesolevas uuringus võib lugeda valimi väiksust. Kuigi valim on piisava suurusega selleks, et käesoleva prooviuuringu tulemusena anda esmane hinnang tõlgitud testi kasutatavusele vanusele 30-36 kuud, ei saa mitmete küsimuste osas siiski lõplikke järeldusi teha. Näiteks küsimusi 73 ja 74 (vt tabel 6), mis osutusid liiga lihtsaks või liiga raskeks, tuleks suuremal valimil uuesti hinnata.

Järeldused

Nooremas vanuserühmas täitis enamik lapsi Rossetti testi mängu ja kõne mõistmise valdkondade kriteeriumid edukalt, oli ka paar keskmist või madalamat tulemust. Kõneloome valdkonnas olid enamik lapsi edukad nendes küsimustes, mida ei muudetud (küsimused, mis ei ole keelespetsiifilised). Vanema rühma vastavate tulemuste seas oli nii kõrgemaid, keskmisi kui ka madalamaid tulemusi. Mõlema vanuserühma peale kokku leiti, et 3 küsimuse puhul täitis kriteeriumi 100% lastest ning 1 küsimus osutus enamikele lastest raskeks.

Rossetti testi mängu ning kõne mõistmise valdkondade tulemuste ning ASQ-3 testi tulemuste vahel leiti korrelatsioonanalüüsi tulemusena mõlemas vanuserühmas positiivne tugev statistiliselt oluline seos. Seega leidis Rossetti testi kahe valdkonna kriteeriumivaliidsus kinnitust mõlemas vanuserühmas. Rossetti testi kõne mõistmise ning mängu valdkonna

küsimustes olulisi probleeme ei ilmnud, mõned küsimused vajavad peamiselt väikeseid parandusi sõnastuses.

Rossetti testi eesti keele spetsiifikat arvestavad küsimused, millega inglise keele spetsiifikast lähtuvad küsimused asendati, osutusi antud prooviuuringus probleemseteks, kuna paljude laste puhul ei olnud nendele võimalik kohtumise jooksul vastust saada. Keelespetsiifiliste küsimustega seotud probleeme peegeldab mõlema rühma laste madal positiivsete vastuste hulk kõneloome valdkonnas (vt tabel 2 ja tabel 3). Ilmnesid 2 peamist probleemide põhjust: (1) vanematel ei olnud piisavalt teadmisi küsimustele vastamiseks; (2) vaatluse või esilekutsumise teel vastuste saamine oli liiga aeganõudev. Seega nõuavad eesti keele spetsiifikat arvestavad 6 küsimust suuremaid muudatusi. Küsimuste kohta, mida tuleb muuta, tehti muudatusettepanekud (vt tabelid 5-7, lisa 3).

Küsimusi, mille peamiseks probleemiks osutus see, et küsimus oli lapsele liiga raske või liiga lihtne, tuleks autori arvates enne muudatuste tegemist testida suuremal valimil, seega nende küsimuste osas muudatusettepanekuid ei tehtud.

Järgmiseks etapiks Rossetti testi kohandamisel eesti lastele on parandatud küsimustiku testimine suuremal valimil.

Tänuõnad

Täna oma juhendajaid, Marika Padrikut väärtuslike nõuannete eest ning Helen Saareojat, kes abistas ASQ-3 testiga seotud küsimustes. Suur tänu vahvatele lastele ja nende vanematele, kes lahkesti uuringus osalesid ning lasteaia direktorile, kes uuringu läbiviimise võimaldas. Täna oma perekonda toetuse eest tööprotsessi ajal.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Triin Rannut

(allkirjastatud digitaalselt)

02.01.2023

Kasutatud kirjandus

- Argus, R. (2004). Eesti keele käändesüsteemi omandamine: esimestest sõnadest miniparadigmadeni. *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 49, 23-49.
- Argus, R. (2008). Kuidas eesti laps vormimoodustuse omandab. *Oma Keel*, 1, 16–26.
- Argus, R. & Bauer, A. (2020). Muutevormide ilmumine eesti keelt esimese keelena omandavate laste kõnesse. *Philologia Estonica Tallinnensis*, 5.
- Argus, R. & Kütt, A. (2022). Kuidas laps rääkima õpib ja kuidas me seda toetada saame? Jaagusoo, E. (toim). *Jutukalt, sõnakalt ja nutikalt. Laste kõne ja sõnavara arengu toetamine koolieelses eas. Tea ja toimeta*, 49, 5-9.
- Bara, B. G., Bosco, F. M., Bucciarelli, M. (1999). Developmental pragmatics in normal and abnormal children. *Brain and Language* 68 (3), 507–528.
- Bloom, P. (2000). *How Children Learn the Meanings of Words*. Cambridge: MIT Press.
- Catalog of Screening and Assessment Instruments for Young Children Birth Through Age 5, Second edition, (2010). Ohio Department of Education, Office of Early Learning and School Readiness. Loetud:
https://www.escneo.org/Downloads/Catalog_Screen_assessment2.pdf
- Chi, M. (1997). Quantifying qualitative analyses of verbal data: A practical guide. *Journal of the Learning Sciences*, 6(3), 271–315.
- Clark, Eve V. 1993. *The Lexicon in Acquisition*. Cambridge University Press.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (6th ed.). Routledge.
- Conti-Ramsden, G. & Durkin, K. (2012). Language Development and Assessment in the Preschool Period. *Neuropsychology review*, 22(4), 384-401.
- Desmarais, C., Sylvestre, A., Meyer, F., Bairati, I., & Rouleau, N. (2008). Systematic review of the literature on characteristics of late-talking toddlers. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 43(4), 361–389.
- Fein, G. G. (1981). Pretend Play in Childhood. An Integrative Review. *Childhood Development*, 52, 1095-1118.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. (2009). *How to Design and Evaluate Research in Education* (7th ed.). McGraw-Hill Higher Education.
- Haapsamo, H., Kuusikko-Gauffin, S., Carter, A. S., Pollock-Wurman, R., Ebeling, H., Joskitt, L., Larinen, K., Soini, H., Pihlaja, P. & Moilanen, I. (2012). A pilot longitudinal follow-up study of the Brief Infant Toddler Social–Emotional Assessment (BITSEA)

- in Northern Finland: examining toddlers' social–emotional, behavioural and communicative development. *Early Child Development and Care* 182(11), 1487–1502.
- Hallap, M., Padrik, M. (2008). Lapse kõne arendamine. Praktilisi soovitusi kõnelise suhtlemise kujundamisel. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Hallap, M., Padrik, M. (2019). Simultaanse kakskeelsusega 3- ja 4-aastaste laste grammatilised oskused eesti keeles. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 15, 35–52.
- Helenius, A. (1993). Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Kirjayhtymä.
- Huttenlocher, J., Smiley, P. & Ratner, H. (1983). Emergence of Action Categories in the Child: Evidence From Verb Meanings. *Psychological review*, 90(1), 72-93.
- Innos, K., Toodo, K. (2022). Rossetti imikute ja väikelaste suhtlemise arengu testi kohandamine 21-27-kuuste eesti laste kommunikatiivse arengu hindamiseks. *Magistritöö*. Tallinna Ülikool
- Kapanen, A. (2015). Sisesevaade varasesse eesti keele süntaksi omandamisse. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 10, 139-155.
- Karlep, K. (1998). Psühholingvistika ja emakeeleõpetus. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Krinpus, H. (2021). 9-15 kuu vanuste eesti laste kommunikatiivsete oskuste hindamine Rossetti imikute ja väikelaste kõneskaalal põhineva küsimustikuga. *Magistritöö*. Tallinna Ülikool.
- Larson, C.A., Chabal, S. & Marian, V. (2016). Chapter three: Bilingual language assessment in early intervention: a comparison of singleversus dual-language testing. Gitsaki, C. & Coombe, C (toim). *Current Issues in Language Evaluation, Assessment and Testing: Research and Practice*. Cambridge Scholars Publishing.
- Layton, T. & Hao, G. (2014). Early Assessment in Autism Spectrum Disorders. *Journal of Psychological Abnormalities in Children*, 3(4).
- Leiwo, M. (1979). Lapsen kielen kehitys. Gaudeamus.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). Qualitative data analysis (3rd ed.). Sage Publishing.
- Muuli, E. (2015). Korrelatsioonimaatriksi visualiseerimine. *Bakalaureusetöö*. Tartu Ülikool.
- Männamaa, M., & Marats, I. (2009). Lapse üldoskuste areng. Kulderknup, E. (toim), *Üldoskuste areng koolieelses eas*, 5–43. Studium
- Niilo, A., Kikas E. (2008). Mäng. Kikas, E. (toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 120-137.

- Nott, P., Cowan, R., Brown, M., & Wigglesworth, G. (2003). Assessment of Language Skills in Young Children with Profound Hearing Loss under Two Years of Age. *Journal of Deaf Education*, 8(4), 401-421.
- Padrik, M. (2016). Logopeediline hindamine. Padrik M. & Hallap, M. (toim). *Kommunikatsioonipuuded lastel ja täiskasvanutel: märkamine, hindamine ja teraapia*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 39-63.
- Parten, M. B. (1932). Social participation among pre-school children. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27, 243–269.
- Piaget, J. (1951). Play, dreams and imitation in childhood. Routledge & Kegan Paul.
- Piaget, J. (1962). Play, dreams and imitation in childhood. Norton.
- Porta, M. (toim), Greenland, S. (toim) & Last J. M. (toim) (2008). A Dictionary of Epidemiology, Fifth Edition. Oxford University Press.
- Preston, J. L., Frost, S. J., Mencl, W. E., Fulbright, R. K., Landi, N., Grigorenko, E., Jacobsen, L. & Pugh, K. R. (2010). Early and late talkers: School-age language, literacy and neurolinguistic differences. *Brain*, 133, 2185–2195.
- Randoja, H. (2022). Pooleteise- kuni kolmeaastaste eesti laste grammatiliste vormide kasutamine vanemate hinnangute alusel. *Magistritöö*. Tartu Ülikool.
- Rautakoski, P., af Ursin, P., Carter, A. S., Kaljonen, A., Nylund, A. & Pihlaja, P. (2021). Communication skills predict social-emotional competencies. *Journal of Communication Disorders*, 93(3).
- Rescorla, L. (2011). Late talkers: Do good predictors of outcome exist? *Developmental Disabilities Research Reviews*, 17, 141–150.
- Rescorla, L., Turner, H. L. (2015). Morphology and syntax in late talkers at age 5. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 58(2), 434–444.
- Rootalu, K. (2014). Korrelatsioonikordajad. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Loetud: <https://samm.ut.ee/korrelatsioonikordajad>
- Rossetti, L. M. (1996). Communication Intervention Birth to Three. Singular Publishing Group.
- Rossetti, L. M. (2006). The Rossetti Infant-Toddler Language Scale. PRO-ED, Inc.
- Rämmel, A. & Pruul, K. (2021). Rossetti suhtlemise arengu testi kohandamine: kognitiivne intervjuu. *Magistritöö*. Tartu Ülikool.
- Sarapuu, K. & Hallap, M. (2021). Aitame lapse rääkima. Kuidas toetada kõnehilistusega lapse kõne arengut. Studium.
- Shulman, B. B. & Capone, N. C. (2010). Language Development. Foundations, Processes and

- Clinical Applications. Jones and Bartlett Publishers.
- Schults, A., Tulviste, T., & Kaljumäe, K. (2013). Eesti laste esimesed sõnad: MacArthuri-Batesi suhtlemise arengu testi tulemused. *Eesti Arst*, 92(1), 21–27.
- Smith, M. E. (1926). An Investigation of the Development of the Sentence and the Extent of The Vocabulary in Young Children. *University of Iowa Studies in Child Welfare*, 3(5).
- Squires, J., Bricker, D. D., Twombly, E., Nickel, R., Clifford, J., Murphy, K., Hoselton, R., Potter, L., Mounts, L. & Farrell, J. (2009). Ages & stages questionnaires. Paul H. Brookes.
- Steenis, L. J., Verhoeven, M., Hessen, D. J., & Van Baar, A. L. (2015). Parental and professional assessment of early child development: the ASQ-3 and the Bayley-III-NL. *Early human development*, 91(3), 217-225.
- Tammemäe, T. (2009). Kahe-ja kolmeaastaste eesti laste kõne arengu tase Reinelly ja HYKS testi põhjal ning selle seosed koduse kasvukeskkonna teguritega. *Doktoriväitekirj*. Tallinna Ülikool.
- Thabane, L., Ma, J., Chu, R., Cheng, J., Ismaila, A., Rios, L. P., Robson, R., Thabane, M., Giangregorio, L. & Goldsmith, C. H. (2010). A tutorial on pilot studies: the what, why and how. *BMC Medical Research Methodology*, 10(1).
- Tomasello, M. (2006). Construction Grammar for kids. Schönefeld, D. (toim). *Constructions Special Volume 1*. Loetud: <https://constructions.journals.hhu.de/issue/view/47>
- Toomela, A. (2017). Minu Ise areng: inimlapsest Inimeseks. Struktuur-süsteemse psühholoogia alused. Väike Vanker.
- Tsang, S., Royse, C.F., & Terkawi, A.S. (2017). Guidelines for developing, translating, and validating a questionnaire in perioperative and pain medicine. *Saudi J Anaesth*, 11(5), 80-89.
- Tulviste, T. (2008). Kõne areng. Kikas, E. (toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 39-52.
- U.S. Department of Health & Human Services, 2022.
Loetud: <https://www.nccih.nih.gov/grants/pilot-studies-common-uses-and-misuses>
- Van der Linde, J., Swanepoel, D., Hanekom, L., Lemmer, T., Schoeman, K., Glascoe, F., & Vinck, B. (2016). Early detection of communication delays with the PEDS tools in at-risk South African infants. *African Journal of Disability*, 5(1).
- Van Teijlingen, E. R. & Hundley, V. (2001). The Importance of Pilot Studies. *Social Research Update*, 35.
- Vihman, M. M. (1982). The acquisition of morphology by a bilingual child: A whole word

- approach. *Applied Psycholinguistics* 3, 141–160.
- Vihman, M. M., Vija, M. (2006). The acquisition of verbal inflection in Estonian. Gagarina, N., Gülzow, I. (toim), *The Acquisition of Verbs and Their Grammar: The Effect of Particular Languages. Studies in Theoretical Psycholinguistics*. Springer, 269–295
- Vihman, V-A. (2018). Pilk laste keeleomandamisele: teoreetilistest alustest ja kvantitatiivsetest lähenemistest. *Keel ja Kirjandus*, 8-9, 622–642.
- Vija, M. (2007). Pronoomenid lapsekeeles: mõnda mina ja sina omandamisest. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 3, 373-384.
- Willis, G. B. (2015). *Analysis of the Cognitive Interview in Questionnaire Design. Understanding Qualitative Research*. Oxford University Press.
- Willis, G. B., & Lessler, J. (1999). *The BRFSS-QAS: A guide for systematically evaluating survey question wording*. Research Triangle Institute.
- Xu, Y. (2010) Children's social play sequence: Parten's classic theory revisited, *Early Child Development and Care*, 180(4), 489-498.

Lisa 1. Rossetti testi eesti keele spetsiifikat arvestavad küsimused

Vanuserühm 30-33 kuud

Esialgne küsimus	Enne uuringut muudetud küsimus
83 Kordab järele kolme mittejärjestikust arvu või kolme mitteseotud sõna	Kasutab 4 käändsõnavormi (ainsuse omastav, osastav, sisseütlev, mitmuse nimetav) Kaasa laps mängu. Näita lapsele 2-3 mänguasja, nt siili, konna ja jänest. Esita lapsele küsimusi: <i>Mina tahan konna, keda sina tahad?</i> (nt siili, jänkut); <i>Mina võtan konna, kelle sina võtad?</i> (nt siili, jänku); <i>Vaata, siin on sahtel/kast/kapp, kuhu me asjad paneme?</i> (nt sahtlisse/kasti/kappi); <i>Kes/mis siin kastis on?</i> (nt loomad, klotsid)
84 Kasutab mitmust	Kasutab 6 pöörsõnavormi (käskiva kõneviisi 2. pööre ainsuses, eitus, oleviku 1. ja 3. pööre ainsuses, ma- ja da-tegevusnimi) Kaasa laps mängu. Laps annab näiteks korralduse mänguloomale: <i>Ütle jänkule, mida ta peab tegema!</i> (nt sõida, hüppa); <i>Kas jänku sõidab autoga?</i> (nt ei sõida); <i>Mida sina teed?</i> (nt mängin, hüppan); <i>Mida konn teeb?</i> (nt hüppab); <i>Mida siil hakkab tegema?</i> (nt sööma); <i>Aga konn ei taha ...mida teha? või Mida sina tahad teha?</i> (nt mängida, joonistada).
85 Kasutab eessõnu	Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all Kaasa laps mängu. Võib mängida näiteks peitust mänguloomadega. Esita lapsele küsimusi, nt <i>Kus on õun</i> (siil peidab õuna)? (nt kapi peal, kasti sees, laua all); <i>Kuhu siil nüüd õuna paneb?</i> (nt laua peale, tooli alla, kasti sisse)
87 Teab oma ees- ja perekonnanime	Kasutab asesõna mina Esita küsimus lapse tegevuse kohta, nt kui laps viskab palli: <i>Kes viskas palli?</i> (mina) Esita küsimus enda tegevuse kohta: <i>Kes viskas nüüd palli?</i> (sina)

Esiagne küsimus	Enne uuringut muudetud küsimus
<p>89 Kasutab tegusõna vorme</p>	<p>Kasutab 6 käändsõnavormi (ainsuse omastav, osastav, sisseütlev, seesütlev, alaleütlev, mitmuse nimetav) Näita lapsele 2-3 mänguasja, nt siili, konna ja jänest. Vajadusel kasuta igapäevaseid mänguasju nagu palle, klotse jms. Esita lapsele küsimusi: <i>Mina tahan konna, keda/mida sina tahad?</i> (nt siili, jänkut); <i>Mina võtan konna, kelle/mille sina võtad?</i> (nt siili, jänku); <i>Vaata, siin on kast, kuhu me asjad paneme?</i> (nt kasti/kappi/sahtlisse/korvi/kotti); <i>Kes/mis siin kastis on?</i> (nt loomad, klotsid); <i>Kus on klotsid ja pall?</i> (nt kastis, kotis); <i>Millest see on tehtud?</i> või <i>Kellest ma rääkisin?</i> (nt klaasist, konnast); <i>Kellele ma palli andsin?</i> (nt jänkule)</p>
<p>90 Väljendab suuliselt oma kehalist seisundit</p>	<p>Kasutab 6 pöörsõnavormi (käskiva kõneviisi 2. pööre ainsuses, eitus, oleviku 1. ja 3. pööre ainsuses, ma- ja da-tegevusnimi) Kaasa laps mängu. Laps annab näiteks korralduse mänguloomale: <i>Ütle jänkule, mida ta peab tegema!</i> (nt sõida, hüppa); <i>Kas jänku sõidab autoga?</i> (nt ei sõida); <i>Mida sina teed?</i> (nt mängin, hüppan); <i>Mida konn teeb?</i> (nt hüppab); <i>Mida siil hakkas/hakkab tegema?</i> (nt sööma); <i>Aga konn ei taha ...mida teha?</i> või <i>Mida sina tahad/ei taha teha</i> (nt süüa, mängida)</p>
<p>92 Loendab kokku kolm eset</p>	<p>Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all, ees Kaasa laps mängu. Võib mängida näiteks peitust mänguloomadega. Esita lapsele küsimusi, nt <i>Kus on õun</i> (siil peitis õuna ära)? (nt kapi peal, kasti sees, laua all, auto ees); <i>Kuhu siil nüüd õuna paneb?</i> (nt laua peale, tooli alla, kasti sisse)</p>
<p>93 Lapse kõnes on olemas ... morfoloogilist vormi</p>	<p>Kasutab asesõnu <i>mina</i> ja <i>sina</i> Esita küsimus lapse tegevuse kohta, nt kui laps viskab palli: <i>Kes viskas palli?</i> (<i>mina</i>) Esita küsimus enda tegevuse kohta: <i>Kes viskas nüüd palli?</i> (<i>sina</i>)</p>

Lisa 2. Rossetti testi tõlgitud protokoll

30-33 kuud

Interaktsioon-kiindumus

Selles vanuses ei hinnata

Pragmaatika

Selles vanuses ei hinnata

Žestid

Selles vanuses ei hinnata

Mäng

V E K

42. Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt

43. Jäljendab mängus tuttavaid tegevusi

44. Jäljendab mängus vanema igapäevategevusi

Kõne mõistmine

V E K

68. Mõistab viie igapäevase tegusõna tähendust

69. Täidab 2-osalise mitteseotud korralduse

70. Saab aru sõnadest üks ja kõik

71. Vastab kas-küsimusele õigesti

Ekspressiivne kõne

V E K

82. Vastab verbaalselt küsimustele jah või ei

83. Kasutab 4 käändsõnavormi

84. Kasutab 6 pöörd sõnavormi

85. Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all

86. Teab oma sugu

87. Kasutab asesõna mina

V – vaadeldud

E – esile kutsutud

K – küsitud (vanemalt)

33-36 kuud

Interaktsioon-kiindumus

Selles vanuses ei hinnata

Pragmaatika

Selles vanuses ei hinnata

Žestid

Selles vanuses ei hinnata

Mäng

V E K

45. Lõpetab tuttava mängu uuel moel

46. Kasutab mänguasja kui elusolendit

47. Kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel

Kõne mõistmine

V E K

72. Huvitub miks ja kuidas asjad toimivad

73. Täidab 3-osalise mitteseotud korralduse

74. Tunneb ära eseme osi

75. Vastab kes-, mis-, kus- küsimustele

76. Täidab kahe tuttava kirjeldava sõnaga korraldusi

Kõneloome

V E K

88. Räägib hiljutistest kogemustest

89. Kasutab 6 käändsõnavormi

90. Kasutab 6 pöörsõnavormi

91. Vestleb lausetega

92. Kasutab tagasõnu peale, peal, sisse, sees, alla, all, ees

93. Kasutab asesõnu mina ja sina

V – vaadeldud

E – esile kutsutud

K – küsitud (vanemalt)

Lisa 3. Muutmist vajavad küsimused ja muudatusettepanekud

Vanuserühm 30-33 kuud

Küsimus	Muudatusettepanek	Märkused
42 Mängib ühes mänguepisoodis pikemalt	Kujutab oma mängus mitmeid üksteisega seotud järjestikuseid tegevusi (nt valmistab toidu, võtab nõud, paneb toidu nõudesse, annab nukkudele süüa)	Sõnastuse muutmine eesmärgiga esialgset ingliskeelse küsimuse mõtet täpsemalt edasi anda.
43 Jäljendab mängus tuttavaid tegevusi	Jäljendab mängus iseenda igapäevaseid päevakavaga seotud tegevusi (nt söömine, magamine)	Sõnastuse muutmine täpsustamise eesmärgil ning selleks, et eristada küsimusi 43 ja 44.
44 Jäljendab mängus vanema igapäevategevusi	Jäljendab mängus vanema keerukamaid igapäevategevusi (nt koristamine, töötamine arvutis, toidu valmistamine)	Sõnastuse muutmine täpsustamise eesmärgil ning selleks, et eristada küsimusi 43 ja 44.
83 Kasutab 4 käändsõnavormi (ainsuse omastav, osastav, sisseütlev, mitmuse nimetav)	Kasutab vähemalt 2 järgmistest käändsõnavormidest: ainsuse osastav, ainsuse sisseütlev, mitmuse nimetav	Küsimuste 83, 84 ja 85 muutmine selleks, et teha hindamise protseduur paindlikumaks. Uurijal on võimalik kohandada küsimusi vastavalt konkreetsele lapsele ja ajalistele võimalustele.
84 Kasutab 6 pöördõnavormi (käskiva kõneviisi 2. pööre ainsuses, eitus, oleviku 1. ja 3. pööre ainsuses, ma- ja da-tegevusnimi)	Kasutab vähemalt 2 järgmistest pöördõnavormidest: oleviku ainsuse 1. pööre, oleviku ainsuse 3. pööre, ma-tegevusnimi, da-tegevusnimi	
85 Kasutab tagasõnu <i>peale, peal, sisse, sees, alla, all</i>	Kasutab vähemalt 2 järgmistest tagasõnadest: <i>peale, (või peal), sisse (või sees), alla (või all)</i>	

	Küsimus	Muudatusettepanek	Märkused
45	Lõpetab tuttava mängu uuel moel	Mängib, et ta on keegi teine (nt paneb jalga isa saapad ja ütleb, et on isa; paneb endale nõõri sabaks ja ütleb, et on koer)	Küsimus asendati teise küsimusega, mis on vanematele paremini mõistetav ning mida on lapse mängus lihtsam tähele panna.
47	Kasutab mängus ühte eset teise eseme asemel	Kasutab mängus ühte eset teise eseme sümbolina/asendajana (nt kasutab puupulka lusikana, liiva soolana)	Sõnastuse muutmine täpsustamise eesmärgil küsimuse arusaadavuse parandamiseks.
73	Täidab 3-osalise mitteseotud korralduse	Esialgu muudatust ei soovita.	Enamik lapsi sai negatiivse tulemuse. Küsimust võiks hinnata uuesti suuremal valimil.
74	Tunneb ära eseme osi	Esialgu muudatust ei soovita.	Kõik lapsed said positiivse tulemuse. Küsimust võiks hinnata uuesti suuremal valimil.
75	Vastab <i>kes-, mis-, kus-</i> küsimustele	Vastab kes-/kelle-/keda-, mis-/mille-/mida-, kus-/kuhu-küsimustele õigesti (nt <i>Kes sulle kodus süüa andis? Kuhu issi läks?</i>)	Sõnastuse muutmine täpsustamise eesmärgil. Lisatud sõna <i>õigesti</i> sarnaselt noorema rühma analoogilisele küsimusele.
89	Kasutab 6 käändsõnavormi (ainsuse omastav, osastav, sisseütlev, seesütlev, alaleütlev, mitmuse nimetav)	Kasutab vähemalt 2 järgmistest käändsõnavormidest: sisseütlev, seesütlev, alaleütlev (adressaadi ja koha funktsioonis), mitmuse nimetav	Küsimuste 89, 90 ja 92 muutmine selleks, et teha hindamise protseduur paindlikumaks. Uurijal on võimalik kohandada küsimusi vastavalt konkreetsele lapsele ja ajalistele võimalustele.
90	Kasutab 6 pöördõnavormi (käskiva kõneviisi 2. pööre ainsuses, eitus, oleviku 1. ja 3. pööre ainsuses, ma- ja da-tegevusnimi)	Kasutab vähemalt 3 järgmistest pöördõnavormidest: oleviku ainsuse 1. pööre, oleviku ainsuse 3. pööre, ma-tegevusnimi, da-tegevusnimi	
92	Kasutab tagasõnu <i>peale, peal, sisse, sees, alla, all, ees</i>	Kasutab vähemalt 3 järgmistest tagasõnadest: peale (või peal), sisse (või sees), alla (või all), ees	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triin Rannut

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Rossetti suhtlemise arengu testi kohandamine Eestis: prooviuuring 30-36-kuuste lastega, mille juhendajad on Marika Padrik ja Helen Saareoja, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Triin Rannut

(allkirjastatud digitaalselt)

02.01.2023